

Vischnaunca
Tujetsch

Messadi

per la radunonza da vischnaunca

**da mesjamna, ils 22 da matg 2024, allas 19.00 uras,
ella sala Cristalla a Sedrun**

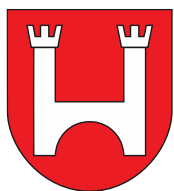
Tractandas:

1. Avertura e constataziuns
2. Protocol dalla radunonza da vischnaunca dils 21 da fevrer 2024
3. Approbaziun dil rendaquen 2023 dalla Vischnaunca Tujetsch
4. Approbaziun dalla revisiun parziala lescha energia alpina
5. Approbaziun dil rendaquen 2023 dall'energia alpina
6. Votaziun consultativa pertuccont engaschi project casti da Putnengia
7. Decisiun pertuccont l'invitaziun futura allas radunonzas da vischnaunca
8. Orientaziuns
9. Varia

Suprastonza communal Tujetsch

President communal
Martin Cavegn

Vicepresident communal
Daniel Schmid

Vischnaunca
Tujetsch

Approbaziun dil rendaquen 2023 dalla Vischnaunca Tujetsch

Messadi

dalla suprastanza communal per la radunonza da vischnaunca
dils 22 da matg 2024

Rapport da gestiun e quen 2023

Preziadas convischinas, prezias convischins

Il rapport da gestiun dat mintg'onn la pusseivladad alla suprastonza communal d'informar las convischinas ed ils convischins davart ils pli impurtonts schabetgs politics digl onn vargau. Ina gronda part dil rapport da gestiun fuorma la presentaziun dil quen annual 2023. Il resultat digl onn 2023 cun in gudogn da rodund 1.7 milliuns francs ei sco igl onn avon fetg buns. Quei bien resultat ha lubiu alla suprastonza communal da far la remessa planisada da 200'000.00 francs per donns da malaura. Ultra dallas cefras fuorma il rapport dil president communal sco era dallas gerauas e dils geraus ina impurtonta part integrala dil rapport da gestiun. La suprastonza communal tgamuna il menaschi dalla vischnaunca cun la precauziun duida. Ina gronda midada duront igl onn da gestiun 2023 ha ei dau cun l'aboliziun dil cussegl da vischnaunca e cun l'applicaziun dallas novas prescripziuns dalla nova constituziun communal. Tier tuttas decisiuns preveda la suprastonza communal ils principis d'examinar la fatschenta sin basa objectiva e cun tractar tuttas personas gestamein. Sin fundament dallas explicaziuns da quest rapport san ins attestar che las autoritads communalas han tgamunau fetg bein ils affars da vischnaunca e quei cul grond sustegn e la cumpetenta lavur da tuttas collaboraturas e tuts collaboraturs dallas diversas partiziuns dils differentes menaschis communalas. Quella lavur ha contribuui ad in fetg bien resultat da gestiun.

Sin las paginas 7-10 ei l'activitad politica resumada. Quei che ha plaz sin in pèr paginas ha denton caschunau ina lavur immensa. Las lavurs preparatoricas per las singulas fatschentas sco era l'elavuraziun dils messadis corrispundents, basegnan lavur professiunala e fetg bia temps. Quella lavur vegn sutschazegiada di per di e pretenda meinsvart da spustar autras lavurs impurtontas. Cun las publicaziuns dils protocols en nies fegl official dalla vischnaunca – La Tuatschina – han las convischinas ed ils convischins mintgamai la pusseivladad da s'informar bein davart las fatschentas actualas, davart las decisiuns dil cussegl da vischnaunca e dalla radunonza da vischnaunca. Ultra da quei ein era tuts messadis publicai sin nossa pagina d'internet. Vinavon ha la suprastonza communal informau pliras gadas ad ina sera d'informaziun davart tematicas ni fatschentas actualas.

Per quei motiv vegn desistiu en quei rapport d'ina resumaziun da tuttas fatschentas tractadas. Tonaton eis ei impurtont dad informar vus, preziadas convischinas e prezias convischins, davart projects ch'ei vegni tractai el decuors digl onn 2023. Las fatschentas dilucidadas suondan buca tenor successiun dil tractament el cussegl da vischnaunca ni dalla radunonza da vischnaunca:

Projects da baghegiar dalla vischnaunca da Tujetsch

Sanaziun dil Bogn Sedrun

Las lavurs da sanaziun han entschiet igl avrel 2022 e vegnan a cuzzar entochen igl october 2024. Cun cuosts previ da rodund 12 milliuns francs ei quei project da sanaziun segiramein il pli grond project singul e basegna nossa cumpleina atenziun. Las lavurs succedan tenor plan da termin ed ils cuosts schain ella rama dil preventiv.

Nova Casa Depuoz

Cun la decisiun davart il susteniment finanziel dil cantun Grischun da 5.1 milliuns francs e cun la decisiun dalla vischnaunca da Tujetsch da dar il dretg da spazzar il baghetg vegl, sa l'instituziun Casa Depuoz realisar il project. La planisaziun da detagl per la nova casa Depuoz ha aschia saviu vegnir realisada. Mo sche tuttas instituziuns porschan maun e sorprendan lur obligaziuns – seigi quei finanzielmeins ni cun lavurs – san projects da tala dimensiun vegnir realisai.

Sanaziun dalla staziun Sedrun

L'entschatta 2024 ei il project da sanaziun dalla staziun a Sedrun vegnius predeliberous davart la Viefier Matterhorn Gotthard (MGB) ed ei inoltraus agl Uffeci da traffic federal (BAV) per preexaminaziun. La MGB quenta cun ina lubientscha da baghegiar el decuors digl onn 2025. Las lavurs da sanaziun vegnan ad haver liug la secunda mesadad 2026 ni l'entschatta 2027.

Projects da fotovoltaic a Scharinas ed a Nalps

Il project da fotovoltaic a Scharinas (SedrunSolar) ha saviu vegnir planisau e concretisau sin fundament dalla decisiun dalla radunonza da vischnaunca dils 18 d'uost 2023. Il suveran da decidiu unanimamein en favur dil project e vitier era dau il dretg da baghegiar. L'energia alpina sco purtadra dil project ei cun tutta forza vid la planisaziun da detagl e quenta survegnir la lubientscha da baghegiar el decuors dalla stad 2024. Las premissas tecnicas per realisar quei project ein favoreivlas, denton ston era las cundiziuns economicas esser empermettentas. Schebein il project sa vegnir realisau vegn decidiu el decuors dil matg – zercladur 2024. Schebein l'energia alpina realisescha il project persula ni sut tgei organisaziun, ei actualmeins aunc buca decidiu. Gest sco las premissas semuossan, vegn ina sligaziun optimala eligida.

Il project da fotovoltaic a Nalps (NalpSolar) vegn planisau dall'Axpo. Las cundiziuns per ina realisaziun da quell'ovra ein bia pli cumplacadas che quella a Scharinas. La parcella prevedida da surbaghegiar ei ina part dalla facultad da tuttas vischnauncas da concessiun. Tier la scadenza dalla concessiun (Heimfall) igl onn 2048, ston tuttas vischnauncas pertuccadas sco era il cantun Grischun dar lur consentiment.

La projectadra ei lundervi da sclarir las cundiziuns giuridicas ed ina via pusseivla. Cheu tucca ei principalmein da reglar las relaziuns dils dretgs dallas vischnauncas da concessiun ensemen cul cantun Grischun e quei sur il datum digl onn 2048 ora, cun quei ch'il dretg da baghegair per l'ovra fotovoltaica va lunsch sur quei datum ora.

Casa da scola a Rueras

Il project d'ina casa da giugs a Rueras ha buca survegniu sustegn dil suveran a caschun dalla tractaziun dil preventiv 2024. La suprastanza communal ha deplorau quella decisiun cun quei ch'ina casa da giugs havess alzau l'attractivitat dalla destinaziun turistica cun porscher gest allas famiglias in'activitad en cass da malaura. Quella purschida nova cun relativ mudests cuosts e mo pintgas adattaziuns vid il baghetg havess purtau sper il Bogn Sedrun dapli pernottaziuns ed al vitg da Rueras dapli traffic. Sin giavisch d'in convischin vegn la suprastanza communal uss a sclarir ils cuosts da spazzar quei object ed iniziar studis per ina surbaghegiada da habitaziuns per indigens.

Projects da baghegiar da tiarzas personas ed interpresas

Lubientscha da baghegiar per ils resort a Dieni

Ils 24 da schaner 2024 ha la suprastanza communal saviu dar la lubientscha da baghegiar per il resort a Dieni. Sco la projectadra Development AG Andermatt Swiss Alps (ASA) ha informau la suprastanza communal crodi la decisiun pertuccont la realisaziun dil resort el decuors dalla stad 2024. Eifer quei temps vegn la suprastanza communal a far tuttas preparativas necessarias en connex cul project dil resort. Equivalent al project Casa Depuoz a Sedrun, vegn la vischnaunca era a stuer far prestaziuns per che quei project vegni realisaus. La gruppa da lavur ch'ei gia vegnida activada en ina emprema fasa, vegn a repreneur sia lavur cun la decisiun dalla realisaziun definitiva.

Casti da Putnengia

A caschun dil tractament dil preventiv 2024 ha il suveran buca susteniu la procedura dalla finanziaziun d'ina tuor dil casti da Putnengia, aschia che la suprastanza dil Forum cultural Tujetsch sto decider co vinavon. El decuors digl unviern e privamera 2024 ha ei dau entginas posiziuns publicas e la suprastanza communal ha saviu delucidar lur posiziun ella Tuatschina digl avrel 2024.

Pendenzas revisiun da leschas ed ordinaziuns

Las suandontas leschas novas ni midadas da leschas ed ordinaziuns ei vegnidas approbadas igl onn 2023/24:

(rv = radunonza da vischnaunca / cv = cussegl da vischnaunca / sc = suprastonza communal)

Leschas ni ordinaziuns:	approbau:	en vigor:
Constituziun communal	urna, 27.11.2022	01.07.2023
Lescha davart ils dretgs politics dalla Vischnaunca Tujetsch	cv, 02.06.2023	01.07.2023
Lescha davart l'indemnisaziun dallas autoritads	cv, 02.06.2023	01.07.2023
Lescha da pumpiers e status pumpiers Sursassiala	rv, 30.06.2023	01.01.2023
Lescha e regulativ davart l'economisaziun dils rumians	rv, 27.09.2023	01.01.2024
Lescha per far diever dallas vias d'uaul e da funs	rv, 21.06.2023	01.01.2024
Lescha davart il parcar e campar sin intschess communal	rv, 18.08.2023	01.12.2023
Lescha davart il provediment d'aua	rv, 25.10.2023	01.01.2026
Lescha davart la dismessa d'auas piarsas	rv, 25.10.2023	01.01.2026
Ordinaziun davart las multas davart la lescha d'encurir cristallas e lavar aur	sc, 05.12.2023	18.12.2023
Ordinaziun tier la lescha davart il parcar e campar	sc, 18.12.2023	01.12.2023
Ordinaziun davart las multas tier la lescha davart il parcar e cam.	sc, 18.12.2023	18.12.2023
Regulativ da taxas tier la lescha da santeri	sc, 01.05.2023	01.05.2023
Regulativ da fatschentas dalla Vischnaunca Tujetsch	cv, 28.06.2023	01.07.2023

La suandontas leschas ed ordinaziuns ein en elaboraziun ni vegnan approbadas 2024:

Leschas ni ordinaziuns:	tractaziun:	en vigor:
Regulativ da fatschentas per la direcziun communal	sc, 08.01.2024	01.01.2024
Regulativ davart il sustegn per uniuns e gruppažiuns d'interess	sc, 05.02.2024	01.01.2024
Regulativ da fatschenta dil Bogn Sedrun	sc, 04.03.2024	04.03.2024
Lescha per la concessiun da terren en dretg da baghegiar	stad 2024	immediat
Lescha da baghegiar en connex cun la revisiun dalla planisaziun locala		

Revisiun generala dalla planisaziun locala

La revisiun generala dalla planisaziun locala ei ina gronda pendenza dalla suprastonza communal che pretenda in engaschi cumplein. Specialmein igl uffeci da baghegiar, il gerau responsabel sco era ils cussegladers e giurists ein engaschai fetg. Igl onn 2023 ha la revisiun totala dalla lescha da baghegiar saviu vegnir terminada. La translaziun per romontsch ei incaricada. Ina gronda pendenza ei da reglar la damonda davart en tgei rama ils clavaus en zona da baghegiar astgan vegnir baghegiar entuorn en ina habitaziun da vacanzas. Las cundiziuns da rama ha la suprastonza vuliu reglar en in muossavia, il qual ha dau bia lavur e basignau cussegliaziun ed intermediaziun cun gl'Uffeci dalla tgira da monuments sco era cun la planisadra dil territori dalla vischnaunca. Sco davos ha la suprastonza elavurau in muossavia pertuccont il baghegiar ella zona da schurmetg dil vitg. Tut quels documents vegnan el decuors dalla primavera e dalla stad deliberai definitivamein per saver cuntinuar cun la procedura da collaboraziun. Suenter quella procedura vegn l'entira revisiun per approbaziun all'urna. La suprastonza communal vegn ad organisar pliras occurrenz d'informaziun, aschia ch'ils detagls dalla revisiun san vegnir dilucidai allas convischinas ed als convischins.

Actividad politica

Votaziuns all'urna

Igl onn 2023 han las elecziuns communalas dalla cumissiun da gestiun, dil cussegl da scola, dils gerai sco era dil president communal giu liug. Plinavon han las elecziuns federalas dil cussegl dils stans sco era dil cussegl naziunal giu liug, ina votaziun cantunala ed ina votaziun federala.

A caschun dallas elecziuns communalas dils 7 da matg 2023 ein suandontas personas vegnidas eligidas egl empren scrutini:

President communal:

- Martin Cavegn cun 292 vuschs

Suprastonza communal:

- Nicole Giossi cun 337 vuschs
- Daniel Schmid cun 260 vuschs
- Désirée Willimann cun 257 vuschs
- Guido Monn cun 213 vuschs

Cussegl da scola:

- Tania Loretz cun 326 vuschs
- Ronny Levy cun 289 vuschs

Cumissiun da gestiun

- Guido Friberg cun 44 vuschs
- Arno Berther cun 31 vuschs
- Primus Deragisch cun 30 vuschs

Tuttas treis personas ch'ein vegnidas eligidas ella cumissiun da gestiun han fatg valer lur dretg da refuser l'elecziun. Il biro electoral ha lu retschert duas novas candidaturas per la cumissiun da gestiun. Aschia ein Silvio Schmid e Reto Schmid vegni eligi entras ina elecziun tgeua dalla suprastonza communal il 26 da zercladur 2023.

Ils 12 da mars 2023 ei vegniu votau sin intschess cantunal davart la realisaziun d'in center da scola aulta specialisada dil Grischun. La participaziun ei stada fetg bassa cun 20.27%; 163 (86.24%) da 196 votantas e votants han approbau la realisaziun d'in center da scola aulta specialisada dil Grischun.

Ils 18 da zercladur 2023 han giu liug votaziuns federalas en connex cun treis tematicas:

- Realisaziun dil project OECD/G20 davart l'imposiziun da grondas gruppas d'interpresas. La participaziun ei stada buna cun 39.10%; 294 (84.00%) da 373 votantas e votants han approbau la realisaziun dil project.
- Lescha federala davart las finamiras en la protecziun dil clima, l'innovaziun ed il rinforzament dalla segirezia energetica. La participaziun ei stada la medema cun 39.10%; 231 (64.17%) han approbau la lescha federala.
- Midada dils 16 da december 2022 dalla lescha COVID-19. La participaziun ei stada 38.89%; 231 (65.44%) da 371 han approbau la midada dalla lescha COVID-19.

Ils 22 d'october 2023 ha il pievel Tuatschin votau davart il cussegl dils stans sco era davart il cussegl naziunal. La participaziun pertuccont las elecziuns dil cussegl dil stan ei stada en rama usitada cun 43.20%. Eligi ein; Stefan Engler (312 vuschs), Martin Schmid (259 vuschs), Hans Vetsch (33 vuschs) e singuls (60 vuschs).

Pil cussegl naziunal ei la participaziun medemamein stada fetg aulta cun 45.90%. Vegni eligi ein: Martin Candinas, Anna Giacometti, Roman Hug, Magdalena Martullo-Blocher e Jon Pult.

Radunonza da vischnaunca

Duront igl onn 2023 han sis radunonzas da vischnaunca giu liug.

Venderdis, ils 2 da zercladur 2023 ha il pievel approbau unanimamein da dissolver la corporaziun schigentera solara da gliet Cadi, medemamein unanimamein ei vegniu approbau la revisiun totala dalla lescha davart ils dretgs politics dalla vischnaunca Tujetsch ed era la revisiun totala dalla lescha davart l'indemnisaziun dallas autoritads communalas e cumissiuns dalla vischnaunca Tujetsch. Las elecziuns dallas cumissiuns permanentas pil trienni 2023-2026 han medemamein giu liug ed eligi ein vegni:

Cumissiu da baghegiar:

Bruno Caduff

Franz Decurtins

Ursin Schmid

Hubert Solèr

Suppleants:

Marcus Munsch

Maurin Cavegn

Cumissiu da verificaziun:

Flurina Deragisch

Guido Flepp

Rezia Giger

A caschun dalla radunonza dils 18 d'uost 2023 ha il suveran decidu unanimamein da dar il consentiment alla vischnaunca per la realisaziun d'in grond indrez fotovoltaic a Scharinas – Cuolm Val. Cun 69 vuschs gie (3 vuschs na) han ils votants dau il consentiment agl indrez fotovoltaic

Cuolm Nalps. Vinavon ei il contract dil dretg da baghegiar cun l'energia alpina vegnius approbaus cun 69 vuschs gie (3 vuschs na).

La medema sera ei la nova lescha davart il parcar e campar sin intschess communal vegnida approbada cun 48 vuschs gie (6 vuschs na, 1 abstenziun).

Mesjamna, ils 27 da settember 2023, ha il pievel tuatschin approbau unanimamein las adattaziuns dalla lescha per far diever dallas vias d'uaul e da furs cun vehichels a motor sco era las adattaziuns dalla lescha e dil regulativ davart l'economisaziun dils rumians dalla vischnaunca da Tujetsch. Medemamein unanimamein ei vegniu approbau la contribuziun ord il fondo per la promoziun dil svilup economic per la Andermatt-Sedrun Sport AG en la summa da frs. 100'000.00.

La mesjamna dils 25 d'october 2023 ha il suveran approbau cun 49 vuschs gie (2 vuschs na, 1 abstenziun) la lescha davart il provediment d'aua dalla vischnaunca da Tujetsch. La lescha davart la dismessa dallas auas piarsas ei vegnida approbada cun 47 vuschs gie (4 vuschs na, 1 abstenziun).

A caschun dalla radunonza dils 6 da december 2023 ha il suveran approbau unanimamein la midada dalla protocollaziun dallas radunonzas da vischnaunca, aschia che sulettamein ina cuorta resumaziun dalla fatschenta, dalla tractaziun e dil conclus vegnan ussa protocollai.

Cun 97 vuschs gie (1 vusch na, 1 abstenziun) ha il pievel approbau il preventiv 2024. Il quen d'investiziuns 2024 cun investiziuns nettas da frs. 9'377'120.00 ei vegnius approbaus unanimamein. Cun tscherna unanima ein il pei da taglia d'entrada e la facultad pigl onn 2024 (95%) dalla taglia sempla dil cantun ed il pei da taglia sin schischom (1.5%) pigl onn 2024 vegni approbai.

Cussegl da vischnaunca

Igl onn 2023 ha il cussegl da vischnaunca salvau sias davosas 5 sedutas e decidiu davart las suandontas fatschentas:

- Affittaziun dallas parcelas ella zona da mistregn
- Passapei a Tschamut – credit d'impegn
- Dissoluziun dalla corporaziun schigentera solara da gliet Cadi
- Lescha davart ils dretgs politics dalla vischnaunca Tujetsch
- Lescha davart l'indemnisaziun dallas autoritads communalas e cumissiuns dalla vischnaunca Tujetsch
- Project archiv cultural Tujetsch – contribuziun supplementara
- Rendaquens 2022 (Vischnaunca Tujetsch ed energia alpina)
- Lescha da pumpiers e statuts pumpiers Sursassiala
- Nova lescha davart il parcar e campar sin intschess communal
- Revisiun dil reglament per far diever dallas vias d'uaul e da furs cun vehichels a motor

- Revisiun dalla lescha e dil regulativ davart l'economisaziun dils rumians
- Contribuziun ord il fondo per la promoziun dil svilup economic per la Andermatt-Sedrun Sport AG
- Revisiun dil regulativ da fatschentas dalla vischnaunca da Tujetsch

Suprastonza communal

La suprastonza communal ha salvau 37 sedutas duront igl onn 2023 e tractau totalmein 510 fatschentas.

Cumissiun da baghegiar

La cumissiun da baghegiar ei s'entupada a 21 sedutas egl onn 2023 e tractau 198 predamondas, damondas ni annunzias da baghegiar.

Occurenzas d'informaziun

Il 2 d'uost 2023 ha giu liug l'informaziun annuala publica per ils possessurs da secundas habitaziuns. A quell'informaziun prendan mintgamai biars la caschun da s'informar e da saver far damondas. Igl ei previu da far in'adequata informaziun sulettamein per ils indigens la primavera 2024.

Conclusiun

Il differentes departements vegnan ad informar sin las proximas paginas davart il curriu e passau igl onn 2023. Silsunter suonda il quen annual 2023, la survesta dallas autoritads communalas, informaziuns interessantas per nossa populaziun e differentas statisticas.

Nus lein prender la caschun ed engraziar a tut ils organs pil sustegn, pigl engaschi sco era per la confidanza enviars la vischnaunca da Tujetsch. Quella stema vala per la suprastonza communal, las cumissiuns e cussegls. La èra dil cussegl da vischnaunca ei ida a fin culs 30 da zercladur 2023. Il cussegl ei staus 49 onns in bien ed era critic cusseglader pils affars dalla suprastonza communal.

Secapescha lein nus era buca munchentar dad engraziar alla populaziun tuatschina ed als fideivels hosps e possessurs da secundas habitaziuns per lur fidonza. In sincer engraziament e tut laud meretan nossas collaboraturas e nos collaboratur. Els han mussau in ferm engaschament e stuiu agir meinsvart spontanmein e flexibel. Per lur engaschi e preziosa valor, lur prontadad da segidar in cun l'auter, per lur loialitad e fidonza meretan tuts in grond cumpliment ed in engraziel fetg.

Administraziun communal e finanzas

Martin G. Cavegn, president communal

Administraziun communal

Il team dall'administraziun communal ei cumplets per la fin 2023. Anflar personas qualificadas sil sector dall'administraziun ei ozildi ina gronda sfida. Las cundiziuns d'ina piazza da biro attractiva ein oz semidadas dil tuttatg. Vegneva avon paucs onns aunc encuretq piazzas stablas da 100% a liunga vesta, ein ozildi piazzas flexiblas preferidas cun incumbensas da 20% entochen 80%, e quei oravontut cun temps da lavur flexibel. Vinavon ston las incumbensas esser interessantas ed il patrun sto porscher puseivladads da luvrar ordvart (Homeoffice) e perfecziun professiunala. La suprastanza communal ha sut quellas novas cundiziuns tuttina saviu anflar personas giuvnas e motivadas. Per saver offerir in plaz da lavur attractiv egl avegnir, ein denton ulteriurs pass necessaris. Per exempel ein era la paga ni las circumstanzias dallas segiradas socialas d'adattar allas relaziuns dalla concorrenza.

La substituziun da mintga post da lavur en cass d'accident ni maldispostadas ei era fetg impurtonta. Sco davos sto la vischnaunca porscher bunas relaziuns da viver en vischnaunca. En quei grau ei la munconza da puseivladads da habitar la pli gronda sfida, la quala ei da liquidar aschi spert sco puseivel. La menadra dall'administraziun ei incumbensada d'elavurar ina survesta da tuttas lavurs administrativas, da definir lur necessitad dil temps da lavur, per aschia saver suttametter alla suprastanza communal ina buna documentaziun per la definiziun dil diember da conlvreras e conlvrers.

Midadas da personal en l'administraziun communal

La suprastanza communal ha eligiu igl onn 2023 tschun novas luvreras per l'administraziun communal. La suprastanza selegra sin ina buna collaboraziun ed ei fetg satisfatga d'haver anflau luvreras competentas. Resumau ei il pensum per il menader/a dil center communal vegnius reducius per 20% e persunter han ins creau ina nova piazza d'assistenza per la direcziun à 50%. Vinavon ei il pensum d'antruras dalla contabilitad da 100% che cumpeglia oz in pensum da 80% vegnius alzaus cun in ulterior pensum da 20%.

Administraziun communal – Simona Giossi sco nova menadra dall'administraziun ei pensum da 80%

Il fevrer 2023 ha la suprastanza communal eligiu Simona Giossi sco successura da Simon Collenberg. Simona ha terminau igl onn 2013 il studi d'informaziun (bachelor) alla Scol'aulta specialisada FHGR a Cuera. Ils davos onns ha ella luvrau sco menadra d'in team e menadra dil fatg dalla grupp d'events en la biblioteca Pestalozzi ad Oerlikon.

Miez fenadur ha Simona Giossi entschiet sia nova piazza sco menadra dall'administraziun communal. Simona Giossi vegn a terminar ina scolaziun per obtenir il certificat professiunal per l'administraziun publica.

La piazza dalla menadra dall'administraziun communal vegn da niev partida si en duas parts. Simona Giossi vegn ad esser responsabla pils suandonts camps d'incumbensa: Responsabla superiura dil center communal, organisaziun dall'administraziun communal cun tut las partizuns, redacziun dils protocols e messadis dalla suprastanza communal sco era dalla radunonza da vischnaunca, la survegionza dils collaboraturs, la survegionza dalla contabilitad, dil rendaquen e dil preventiv sco era da tuttas lavurs administrativas. Medemamein vegn ella a surprender entginas lavurs pigl archiv communal en collaboraziun cun Tarcisi Hendry el pensum da 10% - 20%. Aschia vegn l'incumbensa sco menadra dall'administraziun communal ad haver ina rama da rodund 60% la quala vegn adattada cun igl agid dall'assistenta dalla direcziun.

Administraziun communal (assistenta dalla direcziun) – Larissa Berther sco nova collaboratura el pensum da 50%

La suprastanza communal ha eligiu Larissa Berther sco nova assistenta dalla direcziun communal. Larissa ha absolviu il studi da personas d'instrucziun primara alla Scol'aulta da pedagogia dil Grischun ed ha luvrau ils davos 5 onns sco scolasta da classa sin divers scalems. L'entschatta avrel ha ella entschiet sia nova piazza tier la vischnaunca da Tujetsch. Sco assistenta dalla direcziun communal ei Larissa responsabla per las suandontas incumbensas: Susteniment tier l'elavuraziun dil preventiv ed il rendaquen, survegionza dallas leschas e collaboraziun tier revisiuns da talas, administraziun dils contracts, survegionza sur dils projects ed era tuttas lavurs da redacziuns da brevs, leschas, posiziuns eav. L'assistenta dalla direcziun sustegn era il president communal ed ils gerai en lavurs preparatoricas, sclariments generals e giuridics sco era tier organisaziun da sedutas internas ed externas.

Administraziun communal (uffeci da baghegiar) – Sibylle Deflorin nova collaboratura ad interim el pensum da 40%

Sibylle Deflorin ha entschiet fin matg sco substituziun per Anja Pally ch'ei en congedi da maternitad ell'administraziun digl uffeci da baghegiar. Ella ei engaschada temporar tochen fevrer 2024 en in pensum da 40%. Sibylle Deflorin ha absolviu igl emprendissadi sco dessignadra da construcziun aulta ed ei medemamein engaschada el team da pedels dalla vischnaunca. Sibylle Deflorin ei stada prompta da s'engaschar en in pensum buca durabel. La suprastanza communal vegn gest tenor il quantum da lavur digl uffeci da baghegiar e da projects a decider schebein l'incumbensa temporara vegn prolunghida ni buc.

Administraziun communal (contabilitad) – Judith Cathomen sco nova collaboratura el pensum da 20%

Fin fenadur ha Judith Cathomen da Segnas entschiet sia nova piazza sco collaboratura per la contabilitad en in pensum da 20%. Judith Cathomen ha terminau igl emprendissadi mercantil tier la vischnaunca da Mustér. Ella ha experientscha da lavur en l'administraziun da differentas fatschentas privatas sco era dil sector public.

Las incumbensas da Judith Cathomen ein da tschaffar ils crediturs, segidar tier l'introducziun dalla registraziun digitala dils crediturs e diversas lavurs da contabilitad.

Naven digl october ei l'antieriura contabilista **Karin Bär** engaschada tier la vischnaunca cun quei che Judith Decurtins ha giu in accident il settember. Karin Bär lavura tenor basegns e la suprastanza communal ei zun engrazieivla ch'ella stat a disposiziun e segida.

Administraziun communal – Vanessa Tuor sco nova collaboratura el pensum da 100%

L'entschatta settember ha Vanessa Tuor entschiet sco nova collaboratura. Ella ha gest terminau siu emprendissadi mercantil cul profil E tier la Distec SA a Mustér e remplazza Sarah Flury che vegn a surprender igl onn vegnent igl uffeci da taglia e la controlla da habitonts.

Las incumbensas da Vanessa Tuor cumpeglian il survetsch da telefon e spurtegl, corrispondenza, lavurs administrativas generalas sco era facturaziuns ciclicas (taxas da hosps e turissem, taxas da rumians eav.).

Engraziament a Simon Collenberg

Miez mars 2023 ha Simon Collenberg terminau sia piazza sco menader dil center communal suenter siat onns ed ei ius ella bassa per sefatschentar da novas sfidas professionalias. Per siu grondius e cumpetent engaschi lein nus engraziar da tut cor a Simon, giavischond ad el ed a sia dunna tut bien e buna sanadad per lur futur.

Finanzas

Quen da gudogn e sperdita 2023

Il quen annual 2023 vegn menaus strictamein tenor las determinaziuns dil model da contabilitad HRM2.

Il quen da gudogn e sperdita siara cun expensas totalas da frs. 15'606'222.62 visavi entradas totalas da frs. 17'310'588.35. Aschia seresulta in gudogn annual da frs. 1'704'365.73.

El quen annual 2023 ei la facultad administrativa vegnida amortisada cun total frs. 432'100.00. Vinavon eis ei vegniu fatg ina remessa supplementara da frs. 200'000.00 per donns da malaura sco previu el preventiv.

Sin fundament da quels fatgs e risguardond las prelevaziuns nettas ord las finanziaziuns specialas (provediment e dismessa dall'aua, economisaziun dil rumien e dil fondo per il svilup economic) da netto frs. 187'923.99 seresulta ina atgna finanziaziun resp. in cashflow da frs. 2'148'541.74. En cumparegliaziun cun igl onn vargau d'in cashflow da frs. 2'604'532.70 ei quei ina reducziun da frs. 455'990.96. Visavi il preventiv semuossa denton ina differenza positiva da frs. 1'732'021.74. Tier la cumparegliaziun cun il resultat digl onn 2022 eis ei da menziunar che duront igl onn 2023 ein seresultai plicuosts tier l'administraziun generala da frs. 55'5563.23 (plicuosts tier igl uffeci da baghegiar, cussegliaziun giuridica ed tier la IT) sco era principalmein tier las ovras socialas. Tier la sparta cultura, sport e temps liber han il preproject per il casti da Putnengia, contribuziuns per projects culturals e sponsuradis sco era las occurrenzas specialas sco il concert da Nadal caschunau plicuosts da rodund frs. 63'000.00.

Las amortisaziuns sin la facultad administrativa muntan a frs. 432'100.00. Cunquei che la facultad administrativa ei vegnida amortisada ils davos decennis pulitamein seresultan igl onn 2023 amortisaziuns mudestas. Tenor las prescripziuns dil model da contabilitad HRM2 eis ei buca pli lubiu da far amortisaziuns supplementaras. Quei possibilitescha d'ina vart da cumparegliar fetg bein il quen annual a liunga vesta. Da l'otra vart ha la suprastonza communal buca pli la pusseivladad da far reservas tgeuas sin la facultad administrativa.

Las entradas 2023 ein curdadas ora cun varga frs. 2'059'388.00 pli aultas che prognosticau el preventiv. Quella differenza serelulta dil budgetar fetg precaut. Cun calcular las entradas plitost pessimisticamen e cun risguardar ils cuosts cumpleinamein, stuess ei dar in gudogn. En special han las taglias communalas cun in surpli d'entradas da rodund frs. 720'000.00 e las taglias specialas da rodund frs. 620'000.00 attribuiu a quei resultat positiv.

Da menziunar specialmein ei ina reducziun dallas entradas visavi il preventiv tier il tscheins d'aua da rodund frs. 203'000.00 ed la digren ord il gudogn brut dil hanletg d'energia da concessiun e participaziun da rodund frs. 104'000.00. La cumpart dil gudogn annual dall'energia alpina ha perencunter saviu vegnir augmentaus igl onn 2023 (ord gudogn annual 2022) per frs. 170'000.00 sin frs. 270'000.00.

Quen d'investiziuns

Il quen d'investiziuns dalla facultad administrativa cumpeglia expensas per investiziuns egl import da frs. 5'668'457.83 ed entradas da subvenziuns e contribuziuns da frs. 3'799'516.51, aschia ch'ei seresultan investiziuns nettas da frs. 1'868'941.32. Las grondas investiziuns ein stadas la sanaziun dil Bogn Sedrun cun rodund frs. 3'744'431.02 e las sanaziuns dallas vias communalas da rodund frs. 998'704.40. Plinavon ei vegniu investiu ella sanaziun digl indrez d'electrotecnica dalla serenera rodund frs. 202'792.85 ed ellas maschinas da transport per il menaschi tecnic da frs. 435'745.55.

Cefras indicativas

Ina impurtonta cefra indicativa, ch'era il cantun Grischun tila a néz per cumparegliar las vischnauncas, ei la facultad netta per persuna. Cun abstrahar ils deivets totals dalla vischnaunca pils 31.12.2023 da frs. 10'372'211.94 dalla facultad finanziaria da frs. 20'398'916.42, seresulta ina facultad netta da frs. 10'026'704.48. Cun divider quella summa entras il diember dils habitonts da 1'238 per la fin 2023, seresulta ina facultad netta per habitont da frs. 8'099.11. Quei munta in alzament da frs. 357.00 per habitont. Quella cefra indicativa ei fetg buna, cunzun sch'ins cumpareglia tala cun vischnauncas che han enstagl d'ina facultad netta schizun in deivet netto; quei vul dir ch'ils deivets dalla vischnaunca survargan la facultad finanziaria.

Tenor las indicaziuns dil cantun vegn ina vischnaunca cun in deivet per habitont sur frs. 5'000.00 giudicada sco vischnaunca cun in fetg ault deivet. Sebasond sin quella calculaziun savess la vischnaunca da Tujetsch investir varga frs. 16 milliuns cun prender si l'entira summa cun capital jester. Ina outra cefra indicativa che vegn buca risguardada dil cantun Grischun ei il deivet a liung termin per habitont. Ils deivets a liunga vesta muntan per la fin digl onn 2023 a frs. 7'545'000.00. Quei ei in alzament da frs. 545'000.00 ch'ei d'attribuir agl emprest niev en connex cun la contribuziun unica per la sanaziun dil Bogn Sedrun da frs. 408'000.00 (emprem pagament).

La pli impurtonta cefra indicativa ei segiramein il cashflow. Quel munta pigl onn 2023 a rodund frs. 2'148'541.74 ed ei per rodund frs. 456'000.00 pli bass che gl'onn vargau. Cun quella entrada vegnan las investiziuns e las amortisaziuns dils deivets a liung termin finanziadas.

Las grondas investiziuns sco la sanaziun dil Bogn Sedrun, las sanaziuns dallas vias da quartier pretendan d'augmentar ils deivets a liunga vesta. Quellas a liung temps da 30 tochen 40 onns deivets che san vegnir reduci cuntinudamein culs cashflows dil futur.

Investiziuns supplementaras vegnan ad esser necessarias en connex cul project dil ressort a Dieni. Duess il ressort vegnir construius sco planisau, vegn quel a purtar alla vischnaunca grondas entradas supplementaras, las qualas lubeschan da far las investiziuns corrispudentas. El decuors digl onn 2024 vegn a semussar en tgei rama las investiziuns ed ils cuosts annuals vegnan a semover. Tonaton astg'ins dir ch'in ressort a Dieni purtass alla vischnaunca sco era alla regiun ina fetg gronda plivalur persistenta.

Baghegiar, forestalesser ed ambient

Guido Monn, genau

Baghegiar

Midadas da persunal

Fin fenadur 2023 ei Anja Pally ida en congedi da maternitad. Muort la gronda activitad sil sector da baghegiar ha la vischnaunca encuretq ina substituziun per quei temps.

Sibylle Deflorin ha entschiet fin matg sco substituta dad Anja Pally ell'administraziun digl uffeci da baghegiar. Sibylle Deflorin ha absolviu igl emprendissadi sco dessignadra da construcziun aulta ed ei medemamein engaschada el team da pedels dalla vischnaunca.

Situaziun da baghegiar

L'activitad da construcziun en la Val Tujetsch ei stada fetg gronda igl onn 2023. La vischnaunca da Tujetsch ha denter auter realisau ils suandonts projects:

- Sanaziun Via Cavorgia (secunda etappa)
- Sanaziun Via Dentervitgs (catram da fin)
- Sanaziun ed engrondaziun dil Bogn Sedrun
- Formaziun e migliur dalla piazza sut Tgèsa Alva
- Sulada entuorn la Truaisch, Rueras
- Sanaziun e cuvrida dil plaz entuorn il begl a Surrein
- Spazzar baghetg vegl Tgèsa s. Vigeli
- Nova colligiazion d'electricitad center d'informaziun Alpsu
- L'applicaziun dallas determinaziuns dalla nova lescha da parcar

Parallelmein ha la vischnaunca fatg lavurs per il manteniment ordinari vid vias, parcadis e sendas, damai che talas secattavan buca en in bien stan. Igl uffeci da baghegiar ha priu si e documentau il stan dallas vias, passapeis e parcadis. Aschia vegnan las investiziuns fatgas tenor prioritad.

Per igl onn 2023 ha la vischnaunca impudiu rodund frs. 409'000.00 pil manteniment da vias e parcadis. Ultra da quellas investiziuns han personas privatas investiu en differentas renovaziuns grondas e pintgas ni realisau engrondaziuns da lur habitadis. Medemamein ei era vegniu realisau novas casas d'ina famiglia.

Per tractar tut las fatschentas da baghegiar ei la cumissiun da baghegiar s'entupada a 21 sedutas. En tut ei vegniu inoltrau 198 predamondas, damondas ni annunzias da baghegiar. Vitier ha ei duvrau supplementarmein nundumbrevilas uatgas e sedutas sils plazzals da project.

Sanaziun dil passapei

Sin il tschancun naven dil Sontget dils Gedijs entochen a Camischolas ei il passapei vegnius sanaus. Per garantir ch'ils pedunzs hagian ina via segira e cumadeivla e per evitar problems

d'infrastructura pli gronds ha la vischnaunca decidu da metter regularmein a disposiziun mieds finansials per sanar ils passapeis. Quellas investiziuns procuran da tener sin in ault nivel la qualitad dils passapeis e porschan aschia era avantatgs a liunga vesta damai ch'ins po evitar exepensas pli grondas cun mantener cuntinuadamein.

Parcadi a Rueras

La cuvrida dil parcadi a Rueras sesanflava en in fetg schliet stan. Previu era sulettamein da far certas cuntschadiras e remeduras. Cunquei che l'offerta ei stada in toc pli bassa che calculau ha la suprastanza communal decidu da sanar cumplettamein il parcadi. Aschia ei era gest vegniu adattau la deflussiun dall'aua schubra. Cun quella investiziun basegna ei negin manteniment vid quei parcadi ils proxims onns. Ultra da quei ha la nova lescha da parcar pretendiu d'adattar corrispudentamein la marcaziun da tut ils parcadis per garantir ina buna gestiun tenor la nova lescha da parcar.

Via d'access a Dieni (sper stalla)

La via d'access sesanflava en in schliet stan. Oriundamein era planisau da sanar la via mo parzialmein. Grazia ad ina buna coordinaziun davart la vischnaunca han plirs projects da sanaziun saviu vegnir realisai il medem mument. Aschia havein nus saviu marcar offertras attractivas per las lavurs da manteniment. Questa concentraziun dils plazzals ha possibilitau d'optimar ils cuosts e d'augmentar aschia il fatg economic dil project. En vesta da quellas cundiziuns favoreivlas ein ins sedecidi da surtrer cumplettamein la via cun in niev catram da fin.

Signalisaziuns

Ina finamira principala ei stada d'optimar ed unitar las signalisaziuns da traffic sin igl entir territori communal. Quella mesira duess buca mo migliurar il traffic, mobein era haver ina influenza sin igl aspect dil vitg. En quei connex ei vegniu demontau entginas signalisaziuns e remplazzau talas entras novas per contonscher in maletg unitaric.

Proxim onn vegn cuntinuau cun l'adattaziun e completaziun dallas signalisaziuns.

Resort Dieni

La damonda da baghegiar pil resort a Dieni ei stada in grond process che ha fatschentau intensivamein igl uffeci da baghegiar duront igl entir onn. La complexitad d'in tal project ha duvrau numerusas sedutas e gronda lavur administrativa. Il grond diember da documents e d'actas necessarias che han stuiu vegnir inoltradas e verificadas ei staus immens.

Senza il sustegn d'in advocat fuss ei praticamein buca stau pusseivel da dumignar in tal project. Ina dallas pli grondas sfidas ei stau da buca far sbagls formals perquei che mintga sbagl pudess retardar considerablamein la procedura. La necessitad da tractar tut ils aspects dalla damonda da baghegiar a moda exacta e precisa ei stada d'impurtonza decisiva.

Effectivamein eis ei buca da quintar ch'in semeglient project en tala dimensiun vegni realisau proximamein en nossa vischnaunca. Finalmein ei vegniu concediu la lubientscha da baghegiar il schaner 2024, in document voluminus da 50 paginas che marchescha la terminaziun d'ina procedura d'approbaziun pretensiusa e da liunga durada.

Sanaziun Via Cavorgia (secunda etappa)

La via a Cavorgia silla costa dretga naven dalla punt sur il Rein da Nalps e la finiziun digl uaul demussava differents donns. Per l'ina secattavan las construcziuns purtontas da betun per part en in stan desolat e per l'autra era la via se deformada encunter val muort in sustegn insufficient dalla vart sut. In'examinaziun entras il biro d'inschigniers ha demussau ch'ina part dallas construcziuns purtontas ha stuiu vegnir sanada ni remplazzada urgentamein. La fundaziun dils mirs existents era buca pli garantida en entgins loghens. Ina cumpart dalla sanaziun giudem ei succedida igl onn 2022. Igl onn 2023 ei vegniu cuntinuau cun la part sura dalla via. Cunquei ch'il project ha saviu vegnir optimaus ed ils cuosts ein aschia stai in ton pli bass che previu, ha la suprastanza communal decidu dad aunc far certas migliuraziuns ed adattaziuns el caraun a Crappa/Claus. Quellas lavurs ein previdas d'exequir la primavera 2024 parallelmein cun il project dalla sanaziun via Cavorgia. Muort efficienza resp. respargn ellas installaziuns e cun adattaziun detagliadas vid il project vegn'ins a saver tener en fetg bein ils cuosts calculai.

Sanaziun Via Dentervitgs

La sanaziun dalla Via Dentervitgs ha cuzzau sur dus onns ora. Il catram aveva grondas sfendaglias ed ils urs dalla via eran tschessai. La neiv saveva buca vegnir rumida bein. Tier marschaunas restavan puozs d'aua ni glatsch ellas umbrivas dallas casas. Ils parcadis privats havevan en plirs loghens buca las altezias correctas. Leu curreva l'aua da meteo buca naven e caschunava medemamein donns e glatsch duront igl unviern.

Pli u meins ein tut las parcelas cunfinontas cun la via Dentervitgs surbaghegiadas, aschia che la sanaziun ei capitada il dretg temps. En connex cun la sanaziun ein era las auas da meteo vegnidas spartidas. Uonn ei la via aunc vegnida surtratga cun il catram da fin. Aschia ein las lavurs da construcziun cumplettamein terminadas. Ils cuosts finals ein in toc pli bass che la calculaziun dil credit previu.

Bogn Sedrun

La radunanza da vischnaunca ha concediu ella seduta dils 17 da zercladur 2022 in credit d'impegn per la sanaziun ed engrondaziun dil Bogn Sedrun. Quei ei stau il culp da partenza per in project ambizius cun la finamira da modernisar igl entir indrez tecnic per puder satisfacer allas pretensiuns e prescripziuns futuras. Las lavurs da sanaziun ein vegnidas lantschadas il zercladur 2023. En vista dalla dimensiun e dalla complexitad dil project eis ei stau necessari da garantir ina coordinaziun intensiva e regulara denter tut las personas participadas. Duront igl onn 2023 ei vegniu organisau varga 30 sedutas dall'jamna. Ultra da quei han giu liug numerusas sedutas da coordinaziun cun ils planisaders, cun ils architects e cun ils specialists per discutir e coordinar detagliadamein mintga aspect dil project. Questas sedutas ein stadas indispensablas per puder survegljar il progress, per puder identificar ad uras impediments eventuels e per sviluppar sligiazions effectivas.

Ina surveglionza ed ina controlla precisa dil project ei stada da gronda impurtonza perquei ch'ins ha constatau in augment dalla complexitad en differents secturs dil project. Quei ha pretendiu in'attenziun aunc pli precisa da tut ils involvai perquei che mintga sbagli pudess caschunar cuosts supplementars considerabels. En quei connex ha la controlla da qualitad giugau ina rolla centrala per garantir che las lavurs corrispundien als pli aults standards e ch'il preventiv vegni observaus. Actualmein ein las lavurs da construcziun progredidas senza incaps pli gronds. Quei ei in attestat d'ina planisaziun conscienziosa e digl engaschament da tut ils involvai. Sch'il project cuntinuescha tenor il plan da termins, san ins quintar che las lavurs da sanaziun ed engrondiment vegnien terminadas fin october 2024. L'inauguraziun dil bogn ei prevedida pil meins october.

Plazza sut Tgèsa Alva

Ensemen cun in biro d'architectura ha igl uffeci da baghegiar elavurau differentas variantas complessivas per la formaziun dil plaz sut Tgèsa Alva. Il project ei vegnius repassaus cun quitaun e reponderaus pliras gadas per anflar ina sligiazion optimala.

En connex cun la midada da construcziun ei vegniu scarpau giu la cumpart dil local da rumien. Il plaz ch'ei resultaus cheutras dalla vart encunter la via ei vegnius humusaus. Malgrad las stentas eis ei buca stau pusseivel da transferir la staziun da trafo en in auter liug, aschia che questa part dil baghetg ei vegnida mantenida. Medemamein ein la lingia da telefon ed il candelaber vegni dislocai en in auter liug per optimar il maletg general dalla piazza.

Ultra da quei ei vegniu installau ina piazza da seser attractiva ch'envida da guder il contuorn. Plinavon han ins installau in moloc che dat alla piazza ina dimensiun estetica supplementara. La realisaziun da quest project ha senza dubi giu in'influenza considerabla sil maletg dil vitg ed augmentau la funcziunalitad dil spazi public el contuorn dalla Tgèsa Alva.

Plaz sper la Truaisch

Igl onn 2023 ha il Forum cultural Tujetsch priu ina mesira remarcabla cun spustar la Truaisch sin la parcella 1513 a Rueras. Quei pass ei staus d'impurtonza culturala per mantener in object historic ed el medem mument dar ina nova attractivitat al liug. Cun in agir inschignius eis ei reussiu da mantener igl object e da possibilitar il medem temps in'utilisaziun moderna e funcziunala.

Ultra dalla dislocaziun dalla Truaisch han ins construuiu in plaz attractiv che accentuescha il scharm da siu contuorn. Il plaz ei vegnius surtratgs cun crappa da sulada. Quei ha buca mo scaffiu ina surfatscha estetica, mobein era ina colligiaziun cun il stil da construcziun che reflectescha la historia dil vitg.

In'attenziun ei stada quella da contonscher ina integraziun harmonica dallas surfatschas verdas entuorn la Truaisch. Questas stentas han gidau da dar veta alla piazza e da crear ina atmosfera naturala. Ils cuosts han ins saviu tener en ina rama acceptabla damai che la vischnaunca, l'energia alpina e l'Aua Cristalla han contribuuiu lur cumpart vid l'investiziun.

Plaz a Surrein

Entras las munconzas ed ils deficits constatai ha igl uffeci da baghegiar decidu da suttametter il plaz a Surrein ad ina sanaziun cumplessiva. Oravontut il sector entuorn il begl pretendeva mesiras per migliurar sia attractivitat e funcziunalitad. Sco part da questa renovaziun ei la piazza vegnida surtratga cun crappa da sulada. Quei ei buca mo stau in augment estetic, mobein ha era garantiu la resistenza dalla cuvrida.

Questa sanaziun muossa danovamein la forza d'investiziuns pintgas che pon haver ina influenza enorma sin il maletg dil vitg. Entras il manteniment d'in tal plaz vegn buca mo la qualitat da viver dallas habitontas e dils habitonts migliurada, mobein era il potenzial turistic vegn rinforzaus. La concepziun e la tgira premurusa da quels loghens gidan a mantener e promover igl ambient ed il scharm singular da nossa val.

Spazzar baghetg vegl Tgèsa s. Vigeli

Igl onn 2023 ei vegniu fatg in pass significativ cun spazzar il baghetg vegl dalla Tgèsa s. Vigeli. Quest proceder ha buca mo marcau la fin d'ina era, mobein ha era fatg plaz per in niev project e pil svilup da nossa regiun. En consequenza dalla spazzada ei buca mo vegniu eliminau structuras veglias, mobein era integrau novs elements el baghetg restont. Ins ha creau ina nova entrada che migliura igl access tier la part dil baghetg restont che senumna da niev Flur Alpina.

Ultra da quei han ins construuiu ina nova colligiaziun alla reit d'energia. Quei ei in pass impurtont en direcziun dalla persistenza e dall'efficienza energetica. L'integraziun dallas tecnologias modernas d'energia contribueschan buca mo alla reducziun dall'impronta ecologica, mobein possibilitescha era da spargnar cuosts a liunga vesta.

La sfida dalla sanaziun ei stada d'allontanar il material d'asbest a moda segira. Pervia dallas rescas da sanadad e dallas prescripziuns eis ei stau necessari da prender mesiras da precauziun

tut specialas. Grazia a sia efficienza ed ad ina moda da proceder bein coordinada eis ei tuttina reussiu alla vischnaunca da spargnar certs cuosts e da realisar il project cun success.

Alla fin han ins tuttina aunc saviu spargnar rodund frs. 150'000.00 dil credit calculau cun frs. 795'000.00.

Nova colligaziun d'electricitad center d'informaziun Alpsu

Dapi bunamein dus onns ha il center d'informaziun sin il pass Alpsu puspei aviert sias portas per visitadras e visitaders. Duront quei temps han ins fatg persenn ch'il provediment d'electricitad seigi buca sufficients. Specialmein han ins constatau stretgas tier il provediment d'electricitad per apparats sco televisiuns, glisch dalla tuor e frestgeras ch'ein indispensablas per in menaschi speditiv e cuntentaivel per visitadras e visitaders.

Per puder far frunt a quest problem eis ei vegniu concludiu da conceder al center d'informaziun ina nova colligaziun da forza electrica. Questa mesira ha igl intent d'extender la capacitad dil provediment d'electricitad e da garantir che tut ils apparats electrici funcziunien a moda fidada. Cun installar ina nova colligaziun da forza electrica vegn buca mo migliurau la funcziunalitad dil center d'informaziun, mobein era augmentau la qualitad dallas experientschas dallas visitadras e dils visitaders.

Questa investiziun conferma igl engaschament da porscher a visitadras e visitaders in center d'informaziun modern e confortabel, che satisfa allas pretensiuns dil 21avel tschentaner. Grazia alla migliuraziun dall'infrastructura vegn il center d'informaziun sin il Pass Alpsu ad esser vinavon in punct da contact impurtont per visitadras e per visitaders che vulan s'informar davart la bellezza cuntrada e saver dapli davart la regiun.

L'applicaziun dallas determinaziuns dalla nova lescha da parcar

La situaziun da parcadis sin territori dalla vischnaunca da Tujetsch ei vegnida percepida sco nuncuntenteivla ed ins ha pudiu dumignar differentas sfidas. Per l'ina haveva ei en certs loghens ina munconza da parcadis publics per visitaders, hosps dalla gastronomia e per clients da differentas fatschentas. Da l'otra vart haveva ei memia paucs parcadis per indigens. Plirs possessurs da habitaziuns da vacanzas havevan buca atgnas pusseivladads da parcar per lur hosps. Ils parcadis en nosssa vischnaunca vegnevan buca administrai, cun excepziun dils parcadis alla staziun da Sedrun. Ina clara regulaziun per la durada dils parcadis sco era dallas taxas da parcar muncavan.

Per migliorar quella situaziun ha la radunonza da vischnaunca deliberau ina nova lescha da parcar cun duas finamiras specialas. L'emprema finamira ei da far uorden, buca dispet culs parcadis ufficials, denton culs vehichels motorisai che parcan sin piazzas publicas.

La secunda finamira dalla lescha ei da fixar exactamein tgei parcadis che valan sco parcadis publics e co quels san vegnir duvrai.

La lescha da parcar ei entrada en vigur igl 1. da december 2023 e porscha in'applicaziun pli effectiva dall'infrastructura da parcar. Cun l'introducziun da claras regulaziuns e cun la gestiun dils parcadis vul ins migliurar la situaziun da traffic, optimar la disponibilitad e pusseivladad da parcar per tut las gruppas d'utilisaders.

Manteniment dalla canalisaziun

Las determinaziuns surordinadas pretendan che la vischnaunca procuri che l'aua da plievgia vegni canalizada separadamein d'autras auas piarsas. La vischnaunca ha cuntinuau cun sias stentas d'optimar la distribuziun d'aua e da far differentas lavurs da manteniment vid la canalisaziun per garantir l'efficienza dil sistem.

Igl onn 2023 han ins migliurau la distribuziun d'aua sin il tschancun dalla Via dil Museum entochen la fin dalla Via Fontauna. En rama da quei project da sanaziun ein era parts dallas lingias da telefon dalla Swisscom vegnidas demontadas e messas sut tiara. Quella mesira ha buca mo migliurau l'estetica dil contuorn, mobein era augmentau la segirtad dall'infrastructura da telecomunicaziun. Igl onn 2024 eis ei previu dad asfaltar definitivamein la via cul catram final. Quei pass cumpletescha il project da sanaziun e migliura la qualitat dall'infrastructura dallas vias.

Localitad scola Rueras

La firma Scolieri Allrounder era gia dapi in temps alla tscherca d'ina localitad en nosa val. La tscherca ei stada ina sfida cun quei che las opziuns adequatas eran limitadas. Per cletg dispona la scola da Rueras davart localitads che vegnan momentan buca nezegiadas. Aschia ha la vischnaunca saviu offerir alla firma Scolieri Allrounder ina da quellas localitads.

Quella sligiazion ei stada per tuttas duas varts d'avantatg. La firma ha finalmein pudiu anflar in liug adattau per exequir sias lavurs, ferton che la vischnaunca ha saviu affittar ina localitad buca nezegiada e generar enzatgei entradas. Vitier vegn che quella firma a porscher piazzas da lavur ch'ei segiramein da gudogn per la vischnaunca.

Forestalesser

Adrian Deragisch, menader digl uffeci forestal

Collaboraturs

Il menaschi tecnic ha saviu occupar duront ils meins da stad 11 collaboraturs che han prestau varga 19'000 uras da lavur productiva e quei principalmein ellas suandontas spartas:

- tgira digl uaul da schurmetg
- manteniment ovras da protecziun
- manteniment da vias da funs e d'uaul
- manteniment infrastruttura turistica

Cun la fin d'avrel ha Guido Hendry terminau il camp da lavur tier la vischnaunca da Tujetsch suenter in engaschi da varga 35 onns ed ei entaus en la beinmeritada pensiun. Naven digl onn 1987 entochen 2006 ha Guido apparteniu alla gruppa forestala sco luvrer d'uaul e maschinist. Silsuenter ha el midau tier la partiziun dil stradalesser e luvrau leu entochen tier la pensiun. Nus engraziein al Guido per tut il prestau e giavischein pil futur buna sanadad cun ina varionta ed interessanta occupaziun el temps liber.

Il schaner ha Maurizio Degonda entschiet sia lavur en nies menaschi tecnic. Maurizio ei da professiun miradur e cauluvrer. El vegn engaschaus primarmein ella partiziun dil stradalesser.

La fin da fenadur ha Andrin Petschen da Trun terminau cun success oreifer igl emprendissadi da bostger. Nus gratulein cordialmein e giavischein vinavon bia plascher en sia nova clamada. El resta engaschaus tier nies menaschi sco maschinist e bostger.

Vinavon havein nus saviu engaschar naven digl uost entochen la fin digl onn 2024 signur Danilo Zocchi da Lamone sco bostger. Suenter quei temps vegn el a frequentar la scola da selviculturs a Maiavilla.

Novas maschinas pil stradalesser

Igl onn vargau ha il menaschi tecnic remplazzau ils dus transporters Reform-Muli entras duas maschinas dil fabricat Lindner. Igl ei vegniu acquistau ina maschina d'ocasiun cun ina tschaghegna ed ina maschina nova. Las maschinas vegnan utilizadas per la dismessa da neiv, pil manteniment da vias e per divers transports.

Raccolta da lenna / utilisaziuns sfurzadas

Duront ils meins d'unviern ei vegniu exequiu in tagl da lenna a Cavorgia. Tier quei tagl d'inizialisaziun dalla regiuvinaziun ei vegniu raccoltau 352 m³ lenna ch'ei vegnida runada sper via cun la tschaghegna mobila. La surfatscha vegn replantada igl onn proxim cun diversas specias da plontas che savessen - sin fundament dalla midada dil clima - crescer en tals loghens. Per proteger las plontinas encunter donns da selvaschina ei vegniu erigiu igl atun duas seivs da schurmetg.

Viers la fin digl onn ha la gruppa forestala montau en Val Gierm la tschaghegna a distanza liunga e raccoltau 757 m³ lenna denter la Val Blaua e la Val Gierm Pintga. La lenna qualitativ biala da quei tagl vegn nezegiada igl onn proxim per la construcziun dil niev archiv cultural.

Ultra da quei ei vegniu tgirau diversas plontaziuns dalla vart seniastra da nossa val. Per motivs fitosanitars (schurmetg dallas plontas) e prighel d'incendis d'uaul ha la lenna stuiu vegnir allontanada ord igl uaul.

Survesta dallas utilisaziuns digl onn 2023:

• Uaul Cavorgia	352m ³
• Via uaul Cavorgia	400m ³
• Val Gierm	757m ³
• Uaul Flurin	38m ³
• Uaul Surrein	168m ³
• Uaul Camischolas	364m ³
• Uaul da Scharinas	662m ³
• Utilisaziuns sfurzadas	374m ³
Total	3'115m³

Concept da tgira digl uaul da Scharinas

Igl uaul da Scharinas cun ina surfatscha da biebein 40 ha ei in impurtont uaul da schurmetg pigl uclaun da Tschamut, per la Viafier Matterhorn Gotthard e la via cantunala. Igl uaul da Scharinas ei naschius ord ina plontaziun el rom d'in project forestal naven dils onns 1970. Denter las retschas da lavineras ei vegniu plantau pégn, larischs, schiembers e tieus. La fin dils onns 90 ei la surfatscha vegnida tgirada l'emprema gada.

La plontaziun ei vegnida partida en pintgas gruppas da 1 – 4 aras. Denter las gruppas ein tut ils pégn vegni allontanai sin ina distanza da 6 – 10 m. Entras quella mesira mantegnan ils pégn agl ur dallas gruppas lur manti verd entochen plaun, quei che augmenta considerablamein la stabilitad e cheutras la resistenza encunter fermes vents.

In'ulteriura tgira e regiuvinaziun parziala da quei uaul ei prevedida ils proxims 10 onns (2023 – 2032). El rom d'in concept da tgira, elavuraus entras la Scola politecnica federala da Turitg, ein las empremas mesiras vegnidas exequidas.

El vest dalla surfatscha ein 15 gruppas vegnidas allontanadas cumpleinamein, construiu duas seivs da protecziun da selvaschina e sterniu sem da plontas persistentas (zukunftsfähige Bäume), numnadamein il tieu ed il fignicler.

Las mesiras vegnan accumpignadas e documentadas onn per onn entras las Scola politecnica federala da Turitg e digl Uffeci d'uaul e prighels dalla natira dil Grischun. Per la tgira obtegn la vischnaunca sustegn finanziel dil cantun.

Projects forestals

Remplazzament dallas lavineras da betun a Scharinas

Dapi igl onn 2017 ei vegniu luvrau onn per onn vid il remplazzament dallas lavineras da betun a Scharinas. Duront ils meins da stad ha la gruppa forestala spazzau las davosas lavineras da betun e construì 40 meters rempars temporars ord lenn castagner. Cun quella etappa ein las lavurs principalas terminadas. Igl onn proxim tucca ei aunc da plantar el raiun dallas retschas da lavineras.

Ils cuosts occurri igl onn 2023 muntan a frs. 83'221.00. Las contribuziuns da Cantun e Confederaziun e Viafier Matterhorn Gotthard muntan a frs. 69'572.00.

Sanaziun via d'uaul Cavorgia

La via tras igl uaul da Cavorgia ei vegnida baghegiada en quater etappas duront ils onns 1963 – 1976. La via ha ina lunghezza totala da 3'430 m ed ina ladezia da 3 m. La via survescha alla tgira da biebein 250 ha uaul, da quei 132 ha uaul da schurmetg. Tuts transports da lenna che crodan el rom dalla tgira digl uaul ston succeder sin quella via. Suenter la construcziun ha ei dau neginas sanaziuns pli grondas. Las consequenzas dil grond nez dalla via ein ussa suenter 60 onns bein vesibels sin fundament da differents sbassaments e dallas construcziuns artificialas, isadas. La sanaziun dalla via succeda en pliras etappas da dus onns. Las empremas lavurs ein vegnidas lantschadas sin il tschancun denter la sbuccada dalla via Nalps entochen Plaun dallas Cavorgias. Sin la lunghezza da 689 m ein ils mirs da sustegn vegni remplazzai entras palissadas da fier cun ancras. Ils cuosts per quellas lavurs muntan a frs. 670'572.00. Cantun e Confederaziun sorprendan 66% dils cuosts totals. Igl onn proxim ein las sanaziuns dalla punt dil Rein da Nalps e dalla Val Caltgera previdas.

Di dallas portas aviartas

Ils 3 da zercladur ha giu liug il di dallas portas aviartas dil menaschi tecnic. In tschuat Tuatschins e visitaders d'ordeifer han priu la caschun da prender envesta digl equipament dil menaschi tecnic e schar informar davart las lavurs che crodan en quei menaschi. L'equipa ha exponiu il vast parc da maschinas cun tut ils indrezs accessorics. Duront treis presentaziuns ei il transport da lenna cun la suga movibla vegnida demonstrada. In eveniment per pign e grond!

Il di dallas portas aviartas ei staus in grond success ed il team dil menaschi tecnic engrazia a tuts visitaders per la buna frequenza.

Departament educaziun, giuventetgna, cultura e sport

Daniel Schmid, gerau

Il departament, pil qual jeu s'engaschel, ha survegniu in niev tetel e senumna dapi il niev trienni: Educaziun, giuventetgna, cultura e sport.

La cumissiun dalla Giuventetgna Cadi che cumpeggia las vischnauncas Trun, Sumvitg, Mustér, Medel e Tujetsch, ha saviu terminar il project 'participaziun', il qual ei vegniu sustenius dalla Unicef. Schegie che nus essan sedecidi encunter francar il project da participaziun cun in label, havein nus tuttina realisau differentas mesiras. Igl ei vegniu creau il feagl da lavur pils suprastonts pertuccont la relaziun ed il sustegn dalla giuventetgna, pia in carnet da duers partenent cussegliaziun ed assistenza dils giuvenils.

Gia dapi in temps essan nus possessurs dil label 'vitg attractiv per giuvenils' dall'instituziun SAB (Schweizerische Arbeitsgemeinschaft für die Berggebiete). Tier la SAB ei la vischnaunca representada dils giuvenils. La cumissiun dalla Giuventetgna Cadi che cumpeggia las vischnauncas Trun, Sumvitg, Mustér, Medel e Tujetsch, ha saviu terminar il project 'participaziun', il qual ei vegniu sustenius dalla Unicef.

Schiegie che nus essan sedecidi encunter francar il project da participaziun cun in label, havein nus tuttina realisau differentas mesiras. Igl ei vegniu creau il feagl da lavur pils suprastonts pertuccont la relaziun ed il sustegn dalla giuventetgna, pia in carnet da duers partenent cussegliaziun ed assistenza dils giuvenils.

Sco remplazzament da Riana Deragisch havein nus anflau duas novas giuvnas tuatschinas che representan Tujetsch alla sesida da giuventetgna dalla SAB, numnadamein Eliane Cathomen e Vanessa Tuor. In grond engraziament ad ellas treis.

La lavur da finiziu (CAS) dalla menadra da scola Sabrina Suppiger-Hendry cuntegn diversas passaschas che s'occuppan cun l'introducziun d'in cussegl da classa (Schülerrat). Leutier vegn dau peisa sin la participaziun dils affons e lur cumpetenza da saver exprimer libramein lur meini. Entras il cussegl da classa duein ils affons e giuvenils emprender da s'engaschar en ina cuminonza cun structuradas hierarchicas.

Duront il temps da corona eis ei stau ruasseivel el departament da cultura. Ton pli sentan ins ussa il carschament da damondas da sustegn, per ovras litteraras, novs portatuns da musica ed auter. Igl ei vegniu decidiu da sustener artists tuatschins e quels han beneventau fetg quella purschida. Adina puspei ei la suprastonza communal vegnida confruntada cun lur ideas e projects.

Nus havein inziau ina cassa per donaziuns. Quella vegn generada duront ils concerts da *Buna sera Tujetsch*, ni entras ils cuors da romontsch che han giu liug uonn per la tiarza gada. Quels cuors vegnan visitai fetg bein e portan stupentas entradas pil departament da cultura.

Igl onn 2023 ha il Forum cultural Tujetsch impundiu bia temps per segirar la finanziaziun digl Archiv cultural. Alla grappa da finanzas cun Dumeni Columberg, Tarcisi Hendry ed André Schmid eis ei finalmein reussiu da rimnar avunda daners per l'erecziun dil niev edificii.

Nus havein il cletg ch'il local da giuventetgna Talina sa vegnir sanaus en connex cun la sanaziun dallas localitads dil schurmetg civil. Schegie ch'ei setracta tier las expensas d'in bi rap, eis ei stau neras uras da sanar quei local. Cul sustegn dil cantun setracta ei d'ina caschun ideala per renovar la Talina. Ils scolars dil scalem ault ein stai fetg engaschai e motivai da rumir la veglia Talina che duei untgir per crear enzatgei bi e niev.

Jeu sperel d'astgar beneventar vus tuts sin in sitg ella nova Talina, aschিপrest che quella arva puspei sias portas.

In dils projects che schai a mi a cor dapi ch'jeu hai entschiet miu uffeci ei in parc da divertiment. Cun ina summa da project havein nus finalmein saviu lantschar in studi davart la realisablidad. Il liug adattau per quei parc da divertiment, duei vegnir erigiis sper la halla plurivalenta.

La giuventetgna vegn ad inoltrar lur ideas e tenor quellas vegn decidiu tgei gener da parc ch'ei vegn a dar; in parc da velo ni in parc da rampas. Sper las purschidas dalla piazza da ballapei, las piazzas da tennis, la halla plurivalenta ed il local dalla Talina, vegn il niev plaz da freestyle a cumpletar a moda ideala il center da sport e divertiment.

La zona da sport e divertiment vegn a contribuir essenzialmein all'attractivitat dil vitg.

En quei senn engraziel jeu a tuts ch'ei s'engaschai e segidai en ina fuorma ni l'autra culs differents projects en miu departament.

Pigl onn vegnent ei planisau da s'avanzar culs projects pendants e forsa reussescha ei da terminar in ni l'auter da quels.

Educaziun

Sabrina Suppiger, meinascola

Scola Sedrun

Cerchel scolastic

Igl onn da scola 2023/24 ha ei dau entginas midadas el cerchel scolastic.

Alissia Marino ei vegnida eligida sco nova scolasta da classa per la 3./4. classa e Sabrina Suppiger ha surpriu entginas lecziuns en quella classa. Quella midada ha ei dau damai che Nicolina Cathomen ha surpriu in pensum sil scalem ault ed Ursula Cadalbert ei ida en sia pensiun meritada. Niev ha Rahel Bisquolm da Mustér surpriu la nova plazza sco assistenta. Rahel Bisquolm lavura en differentas classas tenor basegns.

Giubilara - Nicolina Cathomen (20 onns survetsch)

Suenter il seminari da scolastas ad Ingenbohl ei Nicolina turnada anavos en nossa biala val. Ella ei stada engaschada 7 onns sco scolasta da classa dalla 1./2.classa a Rueras e sco scolasta da classa pintga a Sedrun. Suenter 8 onns pausa eis ella turnada anavos en scola igl onn 2010. Gl'emprem ha ella instruiu romontsch als affons da lungatg jester, silsuenter luvrau sil scalem ault, dus onns sil scalem primar sco scolasta da classa. Pil mument instruescha ella romontsch, tudestg e musica sil scalem ault. In grond engraziament per sia fideivladad e per sia buna lavur.

Giubilara - Ramona Decurtins (10 onns survetsch)

Ramona ha entschiet sia carriera da scolasta a Sedrun suenter haver absolviu la scola pedagogica dil Grischun. Dapi lu eis ella engaschada sco scolasta sil scalem superieur.

Ramona instruescha dapi l'entschatta ils roms tudestg e romontsch. Uonn instruescha ella romontsch, tudestg, engles ed economia, lavur e tenercasa. Ella ha denton era instruiu auters roms: matematica, historia e musica. Plirs onns ha Ramona surpriu l'incarica sco scolasta da classa. Era a Ramona exprimn in grond engraziel fetg per sia fideivladad e per sia buna lavur.

Ils Pluscheins – gruppa da termagliar

La gruppa da termagliar s'auda dapi igl onn da scola 2023/24 tier la scola. Sabrina Flepp ha surpriu quei pensum. Pil mument visetan 12 affons quella purschida che ha liug in miez di en las localitads dalla scoletta veglia. Pils affons da lungatg jester vegn purschii avon las lecziuns 20 minutas instrucziun da romontsch.

Las Mistailas – structuradas dil di

Mardis e gievgia vegn mintgamai purschii la meisa da miezdi. Uonn prendan mintgamai 20 affons part. Entschiet havein nus igl onn 2020 cun 7 affons. Il suentermiezdi vegn purschii survegionza entochen allas 18.00 uras. Tochen 11 affons fan diever da quella purschida.

DODO sil Pass Alpsu

In dils highlights digl onn da scola ei stau da saver cantar cul DODO sil Pass Alpsu e quei avon rodund 700 persunas. Tut ils affons dalla scoletta entochen il scalem ault ein separticipai vid quei event. Per che quei concert gartegi, ei DODO staus entginas jamnas avon en la scola da Sedrun ed ha exercitau las canzuns ed era priu peda da far fotos e dar suttascripziuns als affons.

Jeu havess aunc saviu scriver massa dil mintgadi en scola. Sche las marveglias ein cheu, tgei che vegn tut fatg en scola, anflan ins las activitads cun fotos sin la pagina d'internet www.scolasedrun.ch.

Cultura ed archivar communal

Tarcisi Hendry, archivar communal

Archiv communal Tujetsch

In archiv communal ei ina instituziun che rimna ed administrescha documents e registraziuns historicas d'ina vischnaunca. El cumpeglia savens documents, protocols, cartas, fotografias ed auters materials che furneschon informaziuns davart la historia, la cultura ed il svilup d'ina vischnaunca. Igl archiv communal conserva sco resursa impurtanta per perscrutaders, per historichers e per burgheis interessai che vulan saver dapli dil passau da lur vischnaunca. El ei era in liug nua ch'ils documents ufficials e las inscripziuns vegnan conservadas per intents administrativs.

Archivalias

Tuttas partiziuns han uonn saviu enumerar ina carschen, las inas cun pli bia, autras cun pli pauc material. Secapescha che l'administraziun communal contribuescha mintg'onn il bia material per la partiziun da finanzas cun tuttas quittanzas e quens, cun tuttas survestas da taglia e bia auter. Era uonn ei la partiziun cul num Archiv cultural Tujetsch, ni partiziun 21 digl archiv communal, carschida legrevlamein e considerablamein e quei grazia alla voluntad e beinvulientscha da vischinas e vischins che han surdau lur scazis culturals agl archiv. Engraziel zun fetg a quellas persunas che han contribuì cun surdar lur differentas ed interessantas actas, aschia: carnets da scola dils onns 1900, plirs teaters, cudischs dil fravi, carnets e cudischs dad alp e bia auter.

Bibliotecas

La biblioteca documentara ei ina part essenziala digl archiv da vischnaunca. Ella duei enserrar oravontut tuttas publicaziuns sur da Tujetsch, mo era dalla regiun e cantun. Cheu la survesta dils tetels dallas novas ovras ella biblioteca documentara:

Regurdond Vic Hendry - Weltgeschichte auf der Dorfbühne Suworow Geschichte und Geschichten - Von der Säftelehre zur modernen Medizin 1850 – 2020 – Lumnezia Ses num e sias detgas sia historia e sia cultura - Hobi e Pissiu Leidenschaft und Hobby - Fausta pioniera 150 onns turissem a Breil/Brigels – ein Hommage Gasetta - Nova cumparsa dil curtin e sanaziun interna Ina documentaziun 2015 – 2022 - Sagenhaftes Grischun Vergessene Sagen und Legenden aus Graubünden - Bündner im Russischen Reich 18. Jahrhundert – 1. Weltkrieg - Bedeutende Bündner aus fünf Jahrhunderten - Graubünden Grigioni Grischun - Urlandschaften der Schweiz Die schönsten Wanderungen durch wilde Bergwelten - Urseren - Der Trunser Ahorn - Wintersport - Cristagl medelin - Medel/Lucmagn-Tujetsch Disentis/Mustér-Sumvitg-Trun - Tunneling the Gotthard - Val Medel Naturforscher und Landschaftskundler erkunden den Rhein und die Berge am Lukmanier 1700-1830

Sper l'impurtonta documentaziun dalla val dat ei numerusas bilbliotecas, aschia ina biblioteca cun litteratura romontscha, quater bibliotecas ch'ei ligiadas cun persunas, quella da Vic Hendry, lu da frar Silvio Deragisch, da Gion Felici Monn e la pli nova, la biblioteca documentara da Norbert Berther, Zarcuns. Bibliotecas specialas ein da suandontas tematicas: Scola, religiun, cant, biblioteca tudestga e las periodicas romontschas, entschiet cun il Tschespet tochen Glogns e Piogns, Calender Romontsch ed autras.

Pagina d'internet

La pagina d'internet www.archiv-communal.ch ei l'entrada en nies archiv digital. Cheu anfleis Vus il cuntegn dils ventgin secturs digl archiv communal ed aschia era tuttas actas archivadas. Il register da cudischs documentars dumbra actualmein 739 tocs. La partiziun da cudischs officials cuntegn ils protocols da vischnaunca, dil cussegl e dalla direenziun communal; plinavon cudischs dallas partiziuns scola, quen, taglia, pauperesser, uffeci funsil, forestalessen ed aunc auter.

Il clom

Alla fin igl usitau clom a Vus preziadas vischinas e prezias vischins: Buca sdermenei documents, fotografias e scartiras da valeta culturala e historica. Igl archiv communal tegn bugen en salv Vos documents culturals e historics per saver enrihir ed amplificar la rimnada dalla cultura indigena. Leu anflan els il liug adattau per viver vinavon e survir als descendents sco documents che dattan perdetga dil vargau, dil viver e luvrar d'antruras ella val. Bien engraziament persuerter.

Museum la Truaisch, Sedrun

Nies museum ei la memoria collectiva ch'arcunescha, elavura la ierta culturala e conserva la diversidad dalla cultura da nossa vallada. In prezios scazi! En nossas stanzas semanifestescha la fascinaziun dil vargau e sveglia las marveglias pil nunenconuschent. Il museum gioga senza ver dubis ina rolla principala en favur dalla cultura. Ils exponats surveschan alla populaziun da far in viadi anavos ella historia e cultura dalla val ed anflar agens fastitgs ed atgnas ragischs. Las perdetgas exponidas dil pievel tuatschin e lur ambient, possibiliteschan a nus humans la pusseivladad da studegiar, formar ed experimentar. In grondius survetsch alla societad e siu svilup dil vargau e present.

Igl onn 2023 havein nus danovamein empruau da dumignar interessents ed interessentas dalla cultura en nies arcun, la truaisch culturala. Il suandont dat perdetga da nossas emprovas beinmanegiontas.

Exposiziun speciala

Ragischs han retschiert veta - in'exposiziun speciala cun entagls e sculpturas da Tumaisch Monn-Soliva (1923-2005), Sedrun. La vernissascha ha carmalau numerus familiars ed enconuschents cun entgins interessai ed interessadas. L'exposiziun ei sefatga en stiva pintga e cun entagls per

liung dallas scalas. En sala ei stau pusseivel da mirar in film digl artist popular. Quater fotografias grondas han documentau a moda speciala la lavur da Tumaisch Monn.

L'exposiziun ha carmalau numerus visitaders e visitadras e quels ein stai grondamein surstai dallas lavurs en lenn da Tumaisch Monn. Sias figuras da divers gener e diversa cumparsa ha fascinau e fatg surstar.

Siu special dun da colurar ha dau atgnadas allas figuras e la diversidad en general ei stada ina sorpresa pils visitaders.

Mineralias e cristallas

El decuors dalla stad 2022 sedat nunspitgadamein l'unica caschun da cumprar la collecziun dad Ignazi Albin (1933-1987), Tschamut. Ei setracta da rodund tschunconta tocs, gronds e pigns e da gronda qualidad e diversidad; diesch da quels ein exclusivitads. Il vendider che veva acquistau la collecziun ils onns 1990 ha giu il giavisch che quella schelta grondiusa da minerals spirontamein da Cavradi arrivi puspei anavos el liug d'origin. La cumissiun museum cun ils dus guides Ciril Monn e Conrad Berther han priu investa dalla collecziun e genau Daniel Schmid ha presentau ils objects da cumpra alla suprastanza communal. Legreivlamein decida quella la cumpra da quella unica collecziun. In dils tocs ei in mulau che vala mundialmein sco in dils pli bials.

Sin l'avertura dalla sesiun da stad 2023 vegnan ils minerals piazzai ella partiziun da mineralias da nies museum. Quella nova purschida ha carmalau numerus visitaders, oravontut ord las retschas da nos cavacristallas. Ils dis dalla bursa da mineralias a Mustér ein medemamein entgins specialists da mineralias arrivai per contemplar quella nova purschida ed oravontut admirar il grondius mulau. Alla bursa da mineralias havein nus giu la caschun da cumprar entginas mineralias, specialitads che muncavan aunc en nossa collecziun.

FotograVia

L'exposiziun FotograVia ei engrazieivla per presentar el liber nossa cultura. Per la tschunavla gada ha ella giu liug e quella ga per liung dalla Via dil Bogn a Sedrun. Duront in meins ein fotografias cul tema alpicultura dalla val stadas exponidas. Ils texts accumpignonts han empruau da menar il contemplader ella veta e menaschi dad alp. Duas guidas han possibilitau dad intervegnir dapli davart mintga fotografia ed il mund dall'alp.

Vischala da Bugnei

La vischala da Bugnei ei ina part essenziala dalla historia, dils mistergners e dall'occupaziun ella val. La manufactura dils dus hafners Deragischs a Bugnei ha luvrau duront rodund 100 onns e produciu vischala pratica per la populaziun indigena e dalla Cadi. Dasperas producevan els devoziunalias ed autras caussas pil bi dil concarstgaun. Per possibilitar ina biala exposiziun vein nus cumprau treis vitrinas grondas ed el decuors digl onn 2024 vegn l'anteriura pegna ord casa dils Deragischs endrizzata en quella stanza.

Cun in special flyer lein nus far attents sin quella nova purschida.

Purschidas specialas el museum

Cul motto «TujetschVIVAcultura» han il Museum La Truaisch, il Forum cultural Tujetsch e la Cuminonza dils possessurs da secundas habitaziuns Tujetsch/IG Tujetsch danovamein elavurau da cuminonza in calender d'occurrentas pigl onn 2023.

Il museum ha oravontut astgau dar suttetg allas suandontas occurrentas da quella organisaziun:

- Di dallas senioras e dils seniors. Tarcisi Hendry ha referiu davart l'emigraziun ell'America cun la presentaziun dil film «In'aventura americana».
- Exposiziun speciala cun entagls e sculpturas da Tumaisch Monn-Soliva, Sedrun cul tema Ragischs han retschiert veta.
- Di dil museum cun films, viseta el museum ed uustria cun pulenta, groma e caschiel.
- Sera da film cun films dalla Val Tujetsch filmai da Tumaisch Monn-Soliva, Sedrun
- Referat da dr. Martin Tomaschett: Dalla teoria da liquids alla medischina moderna 1850-2020 ed il svilup dalla medischina campestra cun igl exempel dalla pratica da Trun.

Frequenza

La tabella presenta la frequenza dils onns 2022 e 2023. Cun 175 entradas dapli ei igl onn 2023 staus empau megliers.

Unviern	2023	2022
december	40	34
schaner	100	16
fevrer	70	54
mars	64	19
avrel	25	21

Stad

matg/zercladur	145	170
fenadur	260	225
uost	214	134
settember	113	153
october	136	166

Total **1167** **992**

Surpli entradas 2023 + 175 ni +17%

Patratgs conclusivs

Il museum viva era dalla tgira da quel e dil menaschi en general. Las autoritads communalas cun gerau Daniel Schmid, ein danovamein stadas beinvulentas culla cultura ed han aschia possibilitau

enqual novaziun. La tgira da nos visitaders e visitadras ei impurtonta ed essenziala. Nos hosps duein sesentir informai e saver bandunar il museum cun novas enconuschientschas da nossa cultura. Nos quater guides fan quei cun predilecziun e grondas enconuschientschas dalla cultura e da minerals. Als quater guides, numnadamein Conrad Berther, Beni e Tarcisi Hendry e Ciril Monn, admettan ils responsabels dil museum laud ed engraziament pigl engaschi en favur dalla cultura exponida el museum. Il museum se presenta adina bials e schubers e quei savein nus attribuir a nossa pedella Mariana Azevedo. Engraziel! A plirs pensiunai ch'ei meinsvart segidai, sco era als luvrers da vischnaunca che segidan cun grondas lavurs, engraziein nus grondamein.

Pigl onn 2024 vein nus buca preparau ina exposiziun speciala el senn dils onns precedents. Nus savein denton tuttina presentar enzatgei niev alla populaziun indigena ed als hosps dalla val. La partiziun da vischala se presenta cun l'entschatta fenadur en nova cumparsa. Ils varga tschunconta tocs da chermica ein piazzai en vitrinas novas e la pegna da hahlas ornescha cun luschezia la stanza endrizzata en honor dils hafners bab e fegl Deragisch da Bugnei.

Il museum mereta tutta stema ed atenziun, la cultura indigena medemamein. Era el decuors digl onn 2023 ei bia rauba vegnida surdada al museum. Persuenter schein nus in cordial engraziel. Vinavon essan nus alla tscherca da nova rauba museala e bugen saveis vus seolver tiels responsabels dil museum. Cun Vies sustegn vegn la cultura mantenida e la purschida el museum daventa attractiva, vasta e da gronda diversidad.

Lavur da giuventetgna

Gabriela Cabalzar-Lombriser, responsabla per la lavur da giuventetgna

Giuventetgna Cadi

Igl onn 2023 ei vargaus sco da sgular. La lavur ensemen cun e per giuvenils e giuvens carschi ei e resta varionta, intressanta e dat adina novas sfidas. Globalmein muossan statisticas che nossas giuvnas generaziuns han da cumbatter dapli cun temas, malsegirtads e malsesentir dalla psica. En Svizra dat ei per affons e giuvenils memia paucs plazs da terapia. El cantun Grischun vegn baghegiu ina nova clinica specialisada per affons e giuvenils. Per quels affons e giuvenils che drovan agid special e terapias per rinforzar la psica, duess ei dar el futur dapli plaz da terapia. Da miu manegiar ei la lavur da giuventetgna aviarta actualmein enorm impurtonta. Giuvenils che han interess astgan vegnir nunligiontamein per separticipar a nossas sentupadas ni a nos projects. Duront quellas occurrenzai sai jeu prender si contact culs giuvenils e bein enqualga sedat ei la pusseivladad per discuors da prevenziun. Cun quei rapport dun jeu a vus ina survesta da nossas activitads duront igl onn 2023.

La lavur aviarta GIUVNETETGNA CADI ha purschiu igl onn 2023 als giuvenils e giuvens carschi dallas vischnauncas Tujetsch, Mustér, Medel, Sumvitg e Trun ils suandonts survetschs.

Locals da sentupada

Ils differents locals san vegnir affittai a sempla moda. Ina persuna maiorena (per scolaras e scolars in genitur) sto suttascriber la curvegna e surprender la responsabladad. Ils giuvenils han da setener vid las reglas e lu impedescha nuot lur giavisch da saver s'entupar per fiastas privatas en in ni l'auter local.

Igl onn 2023 han giu liug a Sedrun 10 fiastas privatas, a Mustér 13 ed a Surrein 5.

Igl onn 2023 han ils giuvenils giu la pusseivladad da far il cuors da menadras e menaders ch'ei vegnius daus dil meinapost per fatgs da giuventetgna dalla Basalgia cantunala catolica Grischuna, Eric Petrini e dil meinapost per fatgs da giuventetgna dalla Basalgia reformada evangelica, Claudio Eugster. Tschun giuvenils han survegniu il certificat ed han aschia saviu surprender il survetsch da survegnir mintgamai en dus ils differents locals da sentupada.

Local Talina a Sedrun, avertura il venderdis sera

30 tochen 40 giuvenils visetan il venderdis sera la Talina. Igl onn 2023 havein nus giu pli stregn d'anflar menadras ni menaders per far la survegnonza. Sin l'entschatta da scola eis ei denton reussiu da recrutar avunda glieud per saver porscher l'avertura sco usitau.

La vischnaunca da Tujetsch ha lubiu il december 2023 la renovaziun totala dalla Talina. Il fevrer 2024 vegn dau l'entschatta. Ils visitaders*as dalla Talina segidan da scarpargiu e rumiar tut il vegl

material. Tenor il sistem da participaziun astgan era las gruppas da lavur cussegljar e per part decider co la Talina vegn endrizzada e colorada da niev.

Local Cons a Mustér, avertura il venderdis sera

Il local Cons vegn buca visitaus aschi stedi il venderdis sera, damai che biars visitaders*as prefereschan dad ir ella Talina. Igl uost 2023 han treis novs menaders entschiet lur pensum da survegionza.

Local Pistregn a Surrein avertura il venderdis sera

Igl onn 2023 ei curdau si en special che la gruppa actuala che viseta il venderdis il local Pistregn ei fetg harmonica. Ils giuvenils ein cuntents da paterlar, dar tschutti, dar bigliard e saltar. Els segidan exemplaricamein culs menaders*as da schubergiar e far uorden. Pertuccont tgei musica emetter dat ei buca grondas discussiuns, Il/la DJ ha in bien sentiment pils gusts dils visitaders*as e lai ir musica varionta, aschia che negin gust da musica vegn alla cuorta. Il diember da visitaders*as ei restaus constants. La cumissiun dalla lavur da giuventetgna Cadi ha dau suatientscha ad ina damonda da geniturs dad augmentar la ruta dil taxi tochen a Schlans. Il fidau manischunz Eugen Demont ha bugen fatg quei, aschia che nus savein transportar a casa era ils giuvenils da Schlans.

Projects

Ils projects che GIUVENTETGNA CADI porscha duront il temps liber promovon las cumpetenzas socialas dils giuvenils. Las purschidas ston denton corrispunder agl interess dils giuvenils, dar peisa alla prevenziun, esser informativs ed era far plascher allas participontas ed als participonts.

Halla aviarta

Pigl onn 2023/24 havein nus midau il turnus d'avertura dalla «Halla aviarta». Nus havein purschiu igl onn 2023 quater sentupadas duront il november e l'entschatta digl onn 2024 siat sentupadas en halla a Rabius. Ils menaders*as ed ils vistaders*as preferessen dad ir ella halla a Trun, damai che quella ei pli gronda. Deplorablamein dat ei leu buc avunda termins libers. Nos menaders*as survegileschan quellas sentupadas e motiveschan ils giuvenils da semuentar. Igl uffeci da sanadad dil cantun Grischun sustegn quei project finanziamein e cun porscher cuors da formaziun.

Audienza

Duront l'audienza sedattan spontanamein buns discuors cun ina gruppa da giuvenils ni cun singuls giuvenils. Quei ei per mei ina buna caschun da saver tedlar tgei che fatschenta il mument ils giuvenils. Els gaudan denton era da vegnir a Sedrun ella Tgèsa communalala ni a Mustér el local Cons perquei ch'els san ch'ils collegs e las collegas ein dalla partida.

Participaziun d'affons e giuvenils ellas vischnauncas dil Grischun

Igl onn 2023 ei vegniu serrau giu il project che jugend.gr ha iniziàu. Il project ei vegnius tgiraus dall'Unicef ed accumpignaus da GIUVNETETGNA CADI duront varga treis onns. La fundaziun «Mercator Schweiz» ha finanziau quei project.

Las mesiras che las vischnauncas han decidiu ein vegnidas publicadas. La lavur d'affons e giuvenitetgna ei vegnida francada el pensum dils geraus. Ils commembers dalla lavur da giuvenitetgna han elaborau in carnet da pensums pils delegai ella cumissiun dalla lavur da giuvenitetgna.

Las emploiadas dil meinaproject jugend.gr, Chantal Bleiker e Flurina Spreiter han fatg retschercas e luvratoris culs responsabels dallas vischnauncas, en scolas e tier la giuvenitetgna. Medemamein han ellas organisau e menau atras luvratoris cun la cumissiun da GIUVNETETGNA CADI.

Contact cullas scolas

La collaboraziun cun las scolas dil scalem superiur ei per nus fetg impurtonta. Per restar en bien contact e saver publicar en scola nossas occurrenzas han las treis scolas superiuras sin nies intsches eligiu ina persuna d'instrucziun dil scalem superiur ch'ei la persuna da contact per mei. GIUVNETETGNA CADI viseta all'entschatta digl onn da scola l'emprema superiura e presenta sias purschidas, las reglas, las structuras e la finanziaziun dil post. Fetg positiv ei che GIUVNETETGNA CADI vegn envidada alla sera da geniturs per saver presentar cuortamein las purschidas e las reglas. Igl onn 2023 hai jeu visitau en tuttas vischnauncas l'emprema superiura e sun stada presenta alla sera da geniturs.

Colligiazion e formaziun

Sco menadra dil post da lavur da giuvenitetgna aviarta, GIUVNETETGNA CADI sun jeu separticipada e s'engaschada allas suandontas sentupadas dil fatg per presentar la vesta dalla regiun Cadi, per stender la reit ni per sescolar vinavon.

30-03-23 «**Teenager verstehen**» Firms geniturs, firms affons a Mustér

07-06-23 «**Die Vaterrolle finden**» **Geschlechterrollen im Umbruch**», Adebar a Cuera

01-09-23 «**Trans sein in Graubünden**» Aidshilfe Graubünden a Cuera

20-09-23 «**Leitfaden zur Entwicklung kommunaler Kinder-und Jugendpolitik** » (formaziun online)

26-09-23 «**Austausch und Vernetzung mit Vorstand und Fachstellenleiter jugend.gr**» a Cuera

26-10-23 «**Conferenza sociala**» a Glion

30-11-23 «**Fachinput: Modedroge Hustensirup, Jugendliche und Mischkonsum**» online

Projects realisai

21-01-23 a Mustér: *Patinar, hockey sin patinera, suenter preparar e magliar da cuminonza fondue ni pizza el center AUA VIVA*

04/05-03-23 a Mustér: *Introducziun dil cuors da menaders*as*

22-03-23, 24-05-23, 31-05-23 a Mustér: *Cuors da pertgirar affons pigns*

05-05-23 a Sedrun: *Cussegliaziun pertuccont sanadad sexuala entras Aidshilfe Graubünden*

06-05-23 a Sedrun: *Di dalla bun'ovra en collaboraziun cul Coop*

10-05-23 a Mustér: *Viseta e brat culs gimnasiasts dil gimnasi «Hohe Promenade» da Turitg. Lur scolast Daniel Monn vegn adina puspei cun ses students el local Cons. In motiv ei che ses scolars*as san udir il lungatg romontsch.*

26-05-23 a Surrein/Sumvitg: *Cussegliaziun pertuccont sanadad sexuala entras Aidshilfe Graubünden*

27-05-23 a Mustér ed a Sedrun: *In di culs pumpiers Sursassiala.*

03-06-23 a Mustér: *«Pizza da finizun», sentupada d'engraziament e rapport culs menaders*as e scolars*as ch'ei nias personas da contact dalla scola superiura*

17-06-23 a Cuera: *Dar il giug «Paintball»*

24-09-23 a Bonaduz: *Ir cun Go-Kart*

04-11-23 a Mustér: *Secunda part dil workshop culs pumpiers Sursassiala*

08-11-23 a Trun ed a Rabius entschatta dalla purschida *«Halla aviarta»*

06-12-23 a Mustér: *Sera publica a caschun dils «Dis d'acziun encunter violenza a casa» internaziunals, naziunals e cantunals. Referents: Gieri Duff menader dil survetsch social regional Surselva e Lea Simeon psicoterapeuta dalla PDGR/KJP partiziun psichiatria d'affons e giuvenils Surselva*

26-12-23 a Mustér: *Menadras meinan la bar a caschun dalla «Disco» organisada dil plevon reformau*

Cumissiuin 2023:

Christoph Zingg, meinafatschenta dalla fundaziun «Tür auf-mo vinavon»

Daniel Schmid, president dalla cumissiuin, delegau dalla vischnaunca Tujetsch

Claudio Simonet, delegau dalla vischnaunca Medel

Jris Lombris, delegada dalla vischnaunca Mustér

Gion Huonder, delegau dalla vischnaunca Sumvitg

Kurt Wolf, delegau dalla vischnaunca Trun

Senza il sustegn finanziel dallas vischnauncas, dalla Baseligia cantunala catolica grischuna e dalla Baseligia evangelica reformada savessen nus buca porscher quellas activitads a nos giuvenils. In sincer «engraziel fetg» a vus che possibiliteis quella lavur per e cun nos giuvenils e giuvenils carschi da nossa regiun.

Departament economia e turissem

Désirée Willimann, geraua

Turissem

Mintga tiarza piazza da lavur cumpleina el cantun Grischun ei colligiada directamein ni indirectamein cul turissem. Cun sefar valer egl avegnir en concorrenza cun autras destinaziuns, tgira ed investescha la vischnaunca da Tujetsch ell'infrastructura.

Uonn ein schebein la senda da viandar per liung dalla via Alpsu, sco era la senda Cungieri-Dadens-Bugnei vegnida renovada. Aschia che quels trutgs san vegnir utilisai egualmein da viandonts e velocipedists.

Era iniziativaas privatas porschan novas pusseivladads turisticas per indigens e hosps. Per exempel ha giu liug cuort avon 2023 l'avertura dalla boutique Café Bijou Aurora. Il campadi Viva porscha dapi gl'unviern 2023 ina sauna externa che sa vegnir reservada online. Plinavon ha il Spar da Mustér lantschau in project da test a Rueras cun ina filiala d'autosurvetsch.

Infrastructuras, las qualas ins ha saviu utilizar durant gl'unviern buca igl entir temps, ein stadas la piazza da glatsch e la lopia da cuorsa liunga. Las aultas temperaturas e la munconza da neiv han impediù la realisaziun dil Surselva Marathon.

Durant la stagiun da stad ein dus events classics, numnadamein il Rheinquelle-Trail ed il RockSeDrun vegni realisai. Il Schlagerfieber ei vegnius annullaus muort munconza da resursas finanzialas e munconza da voluntaris. Da Nadal ha danovamein il concert da gospel giu liug en ina fuorma modificada.

Occurrenzas turisticas, infrastructura ed ulteriurs fatgs turistics duein egl avegnir vegnir reponderai e planisai a moda cumplessiva per l'entira regiun. Per quei intent ei la vischnaunca da Tujetsch sereunida en ina cumissiun strategica cun tut ils acturs impurtonts. Ensemen cun las vischnauncas da Realp entochen Mustér, cun las pendicularas, cun Andermatt Swissalps e cun l'organisaziun da turissem SDT ed AUT (Andermatt Urserental turissem) duei primo vegnir elavurau ina strategia comunabla da svilup e secundo duein mesiras cumprovadas vegnir definidas.

Grazia alla valeivladad digl Epic Pass en nies territori da skis, in abbonament dil gestiunari dil territori da skis Vail, han ins saviu constatar in augment dils hosps da lungatg engles; in trend che vegn a cuntinuar egl avegnir.

Sedrun Disentis Turissem (SDT), Nils Bürgi

Kick-off stad ed unviern 2023

Il Kick-off da stad ha giu liug ils 25 da zercladur ella halla plurivalenta Dulezi. SDT ha denter auter informau ils hosps davart:

- Las incumbensas centralas digl SDT
- Il beinvegni da Flavia Berther sco nova menadra da team digl SDT

- La carta da hosps 2023
- Las purschidas da stad 2023 (Bialas vacanzas, RheinWelten, Ride’N’Hike, Bike Pauschale 100% Women, Schweizer Wandernacht)

Il Kick-off digl unviern 2023/24 ha giu liug ils 16 da december 2023 a caschun dall’inauguraziun dalla punt ‘Metamorf’ digl artist Antonino Di Bella, surwart il Catrina Resort a Mustér. Silsunter ein ins serendi silla Piazza Catrina, nua che differents purtaders da prestaziun havevan preparau stans d’informaziun pils hosps. Silvio Schmid ha fatg in plaid da beinvegni e silsunter ha il team digl SDT transmess als hosps differentas informaziuns pertuccont la carta da hosps e divers events.

Carta da hosps 2023

La stad 2023 ha ei dau la carta da hosps gratuita Mustér Sedrun, il PASS Andermatt+Sedrun+Mustér (carta supplementara cun augment dil prezi, valeivla maximalmein 7 dis) e la carta da hosps ‘Abo da stad’ per possessurs da secundas habitaziuns (carta supplementara cun augment dil prezi per l’entira stagiun). Las cartas da hosps dalla stad 2023 ein vegnidas lantschadas en collaboraziun cun la regiun da vacanzas dad Andermatt, valeivlas pils hosps dallas regiuns Andermatt, Sedrun e Mustér.

Resumaziun ed impressiuns dil Ride’N’Hike

Il "Ride 'N' Hike" ha giu liug ils 15 da fenadur 2023 ed ha pudiu registrar rodund 50 participontas e participonts. Mintgamai treis differentas rutas da viandar e da bike cun differents grads da difficultad ein vegnidas purschidas, las qualas han appellau schebein hosps cun grond entusiassem sportiv sco era famiglias cun affons. Specialmein el sector da bike ha ei dau numerusas annunzias. Ella pauschala era includiu in Pasta-Plausch ella halla Dulezi. L’aura ei stada grondiusa quei di ed ils participonts han gudiu gl’eventiment.

Bogn Sedrun, Gion Hosang

Igl onn 2023 ei stau in onn nunusitau per las collaboraturas ed ils collaboraturs dil Bogn Sedrun. Suenter ina stupenta stagiun d’unviern cun bia lavur, ha ei giu num da rumiar il bogn e far plaz per autras luvreras e luvrers che han entschiet il matg cun la sanaziun dil bogn. Enstagl d’aua ha ei dapi lu bia puorla ellas localitads. Dapertut ei vegniu scarpau ora tecnica, preits, plantschius. Era entuorn il bogn ei vegniu scavau da camifo.

Ferton che auters luvrers ord la sparta da construcziun han surpriu il bogn, han las collaboraturas ed ils collaboraturs dil bogn giu in’altra occupaziun duront la stad. Aschia ha ei giu num da midar sparta e s’engaschar el menaschi gastronomic dil lag da Claus. Els han buca schau per breigia da procurar per ina stupenta purschida als hosps dil Lag da Claus. Magari havess ins pudiu tertgar ch’il team hagi fatg quella lavur gia dapi biars onns.

Mo era il menaschi tecnic dalla vischnaunca ha survegniu agid d'in collaboratur dil bogn. Per la stagiun d'unviern ha ei lu puspei giu num da far in'otra lavur. Aschia han las collaboraturas e collaboraturs dil bogn giu da luvrar tier las pendicularas, el Center Fontauna, tier la vischnaunca ni pigl archiv cultural. Per els ha ei num d'esser fetg flexibels entochen ch'els san puspei surpender lur lavur el bogn. Per quei motiv in grond engraziament per lur flexibladad ed engaschi el Bogn Sedrun ed ordeifer.

Economia

Igl onn 2023 han ins sentiu bein la munconza da luvrers ella Val Tujetsch. Tier l'administraziun communal ha ins per exempel buca saviu occupar la nova piazza d'empredissadi ed era la piazza da survigilonza dil Bogn Sedrun cun responsabladad dalla tecnica ei restada vacanta. In'ulteriura sfida ella Val Tujetsch ei la situaziun sil marcau d'immobilias. Ei manca spazi da viver per indigens, specialmein per famiglias.

Departament sanadad, segirtad ed agricultura

Nicole Giossi, geraua

Sanadad

In defibrillatur ei in apparat che dat giu in'electrisada controllada e che sa aschia vegnir duvraus tier in' anetga fermada dil cor per reanimar.

Tier 85 pertschien da tut ils mortoris anetgs dil cor ei all'entschatta aunc avon maun ina fibrillaziun da combra (Kammerflimmern). In defibrillatur po interrumper quell'agitaziun che circulescha a moda electrica el cor cun stimular el medem mument silmeins 70 pertschien da tut las cellas dil muscal dil cor. En quei connex vegn depolarisau in grond diember da cellas el medem temps. La consequenza ei che quellas cellas ein per liung temps buca pli excitablas. All'unda circulara vegn quasi tagliau la via ed il cor secatta puspei en in stadi, nua ch'il sistem natural d'operaziun po puspei surprendre la stimulaziun dil cor. Quei text hai jeu priu e translatau dalla pagina: defikarte.ch

Fetg decisiv per la defibrillaziun ei igl access aschi spert sco pusseivel. Quei ei era stau il motiv che la vischnaunca ha da niev montau in ulteriur defibrillatur giu tier il Camping Viva a Rueras. Ils loghens nua che tut ils defibrillaturs publics sesanflan tier nus, saveis vus concluder dalla pagina d'internet defikarte.ch. Leu ein ils loghens dils defibrillaturs publics dall'entira Svizra nudai en. Il defibrillatur ei denton mo ina cumpletaziun, negina substituziun per agid professional en in cass d'urgenza. E perquei adina cumponer la numera 144 en cass d'urgenza. Sur 144 vegnan era ils First Responders Sedrun, FR+ clamai sch'ei vegn alarmau e sch'ei fa basegns. Dapi il zercladur 2022 ei la gruppa dils FR+ en funcziun. Igl onn 2023 han els saviu gidar tier plirs seracass. En general han els ina buna collaboraziun cun miedis, ambulanza, polizia e Rega durant ils alarms. Ils alarms cuozan mintgamai denter 30 e 90 minutas. Resuns dils confamiliars, amitgs ni personas el liug ein adina stai positivs. Ils seracass vegnan indemnisai entras il Salvament alpin svizzer. Tut tschella lavur schabegia sin basa voluntaria e lavur libra. Cun ils seracass durant igl onn ora ei lur funcziun vegnida presenta tier la populaziun tuatschina e tuttina eis ei buc adina aschi clar, cura che tgi vegn alarmaus. Quei dependa bia gadas dil disponent dil 144 sco era co ei vegn alarmau. Ils FR+ astgan mo ir sch'ei vegnan alarmai dil 144 e buc sin basa privata. Ils FR+ ein ina sutgruppa dil Salvament alpin grischunes e funcziunan autonomamein. Els ein buca ina part dalla colonna d'agid sco era buca dall'uniun samaritana. Lur exerchezis fan els tenor basegns da tematicas. Per saver luvrar ensemen bein, maun en maun tier ils seracass, eis ei impurtont da mintgaton s'entupar en in auter connex che tier alarms ni exerchezis. Ils FR+ ein in supplement impurtont d'emprem agid tier in seracass, remplazzan denton en negin cass la presenza da personas dil fatg.

Grond engraziament als FR+ per lur survetsch!

Pro Senecute, meisa da miezdi

Bernadetta Cathomen organisescha gia dapi 10 onns la meisa da miezdi. Ils seniors dalla vischnaunca da Tujetsch e contuorn ein mintgamai envidai da seser ensemen, star da buna cumpignia, haver buns discuors e guder in bien gentar ell'Ustria dalla Staziun. Ils termins ein mintgamai publicai ella Tuatschina. Novas fatschas ein adina beinvegnidas. In grond engraziament alla Bernadetta ed alla Maria per l'organisaziun, e naturalmein era agl entir team dall'Ustria dalla Staziun per lur hospezi.

Segirtad

Gion Tenner, cumandant da pumpiers

Rapport annual 2022 Center d'intervenziun Sursassiala

Igl onn 2023 ei staus in onn cun dabia lavur ed intervenziuns. Denton havein nus era giu temps per optimar il menaschi.

Persunal, scolaziun e perfecziun

Suandonts pumpiers ein vegni incorporai 2023 ed han aschia cumpletau igl effectiv da 85 (82) pumpiers:

- Lian Flepp, Curaglia
- Noah Giger, Segnas
- Loris Giossi, Sedrun
- Dario Müller, Camischolas
- Darius Toedor Spaneiu, Rueras
- Cédric Zanin, Disla

Tuts novizs han frequentau il cuors da basa a Rabius/Pigniu.

Plinavon ein sescolai vinavon:

- Riccardo Monn, cuors da meinacziun a Tusaun
- Sandro Tomaschett, cuors da meinacziun a Tusaun
- Luca Cajacob, cuors per maschinists auto-scala a Cuera e cuors agid tecnic a Domat
- Darius Flepp, cuors per maschinists auto-scala a Cuera e cuors agid tecnic a Domat
- Giusep Lozza, cuors per salvament ord l'aua a Fideris
- Fabian Pally, cuors da meinagruppa a Tusaun
- Lucas Schnoz, cuors per salvament ord l'aua a Fideris
- Gion Tenner, cuors per cumbatter fiug tier gl'Uffeci federal per la protecziun dalla populaziun a Thun

Il cuors da perfecziun pils meinagruppas ha giu liug a Rabius ed ils officiers han giu la sera da perfecziun a Mustér. Il november ei Pierino Bisquolm vegnius eligius dalla GVG sco successur da Gion Tenner ella funcziun d'inspectur districtual per la Surselva. Nus selegrein zun fetg dad era

haver el futur in inspectur ord nossas retschas e giavischein ad el tut bien. El vegn ad entscheiver siu survetsch l'entschatta fenadur 2024. Medemamein ei Gion Tenner vegnius eligius il november sco vice lead auditor dalla Coordinaziun svizra da pumpiers. Il survetsch entscheiva ils 1 da schaner 2024. Il camp da lavur cumpeglia la scolaziun e la qualidad da tala pils pumpiers svizzers. Aunc adina mauncan persunas da cader en Val Medel ed en Val Tujetsch. Per in seracass ein talas persunas indispensablas. Ad interim stuein nus procurar per sligaziuns duront las empremas minutas. Quei havein nus fatg cun reparter auter las secziuns. Da niev exerciteschan tuttas persunas che vegnan igl emprem mument en funcziun ensemen. Aschia savein nus adattar tier omisduas secziuns il program da scolaziun.

Adrian Flepp e Pirmin Monn completeschan nies team d'assistents da meinacziun che s'augmenta aschia sin quater persunas. Els vegnan scolai per assister tier in seracass grond ed ein suttamess directamein alla GVG. Naturalmein che era nus savein profitar da quella situaziun.

Ils pumpiers han absolviu en tut 141 (92) exerchezis. Igl augment seresulta ord las seras da preparaziun che vegnan da niev era quintadas sco temps da scolaziun.

Pil manteniment da vehichels e material ha ina gruppa da 10 pumpiers procurau. En tut han els prestau rodund 1'500 uras da lavur.

Seracass ed intervenziuns

2023 havein nus giu 55 (49) intervenziuns. Il diember corrispunda alla media dils davos onns. Biaras intervenziuns ein da cuorta durada. Pliras gadas essan nus vegni clamai per allontanar ignivs da viapras. Deplorablamein essan nus vegni clamai tier plirs accidents mortals - in diember aschi ault sco aunc mai ella historia dils Pumpiers Sursassiala.

Intervenziuns pli grondas ha ei dau neginas, denton pliras zun hanadas. Mo grazia agl agir prudent da persunas che han alarmau immediatamein ils pumpiers, havein nus saviu evitar gronds incendis. Cletg el disletg ha propi accumpignau nossa lavur duront igl onn 2023. En tut havein nus prestau 561.78 (500.47) uras lavur d'intervenziun.

diember	sort d' intervenziun	uras
21	survetschs generals	72.00
13	incendis	194.17
6	centralas d'alarm senza fiug	37.50
4	accidents sin via	111.50
4	intervenziuns ABC	74.38
3	agid tecnic	23.50
3	donns elementars	47.73
1	ulteriuras intervenziuns	1.00
55	total	561.78

diember	liug d'intervenziun	uras
12	casa da pliras famiglias	79.23
11	vias e plazs	196.88
5	uaul e pastira	88.00
5	spitals, casas da vegls, camps	34.50
5	menaschis agricols	55.00
4	restaurants e hotels	26.00
4	casas dad ina famiglia	7.00
2	indrezs da sport/temps liber	2.00
2	ulteriurs objects	61.67
1	casas da commerci/stizuns	4.50
1	scolas e scolettas	3.00
1	baghetgs publics	
1	cuolms e pastiras	4.00
1	deponias	
55	total	561.78

Prevenziun e planisaziun

Suandonts plans d'intervenziun ein vegni surluvrai:

- Plazzal da lavur Dieni – S. Brida
- Plazzal da lavur Stalusa – Punt Russein
- Plaz per transcargar carburont alla staziun da Mustér
- Ventilaziun ella garascha sutterrana dil Catrina Resort
- Sennaria Surselva Salaplauna
- Niev restaurant Caischavedra
- Mountain Lodge Rueras
- Broschura per situaziuns d'urgenza Mustér, ensemen cullas autoritads communalas

2023 havein nus promoviu il sistem da SiBox. SiBox ei in sistem d'access per pumpiers che vegn duvraus ell'entira Svizra e lubescha in access controllau, sempel e segir en objects. Il sistem ei dapi 2015 obligatoris per baghetgs survigilai d'ina centrala d'alarm. Ensemen culla GVG essan nus vidlunder da pretender in tal sistem era per objects pli vegls.

Reducziun dil diember da pumpiers

2015 ei stau la davosa gada che tuts pumpiers ein vegni alarmai perquei che rodund 60% dallas intervenziuns vegnan sligadas cun ina pintga gruppa da 6-10 persunas, pli tard entras las gruppas d'emprema intervenziun e gruppas specialas. Las investiziuns tecnicas dils davos onns pretendan meins personal ed aunc mai havein nus fatg diever dils pumpiers vischins sco sustegn. Quels

facturs lubeschan da reponderar il diember da pumpiers. In emprem pass havein nus fatg cun relaschar persunas che stattan tuttina a disposiziun tenor basegns. Ussa stuein nus mirar culla GVG co cuntinuar, senza reducir la segirtad ella regiun.

Sistem d'alarm

Alla fin digl onn havein nus cumpletau il sistem d'alarm. Il niev sistem lubescha denter auter da veser cons pumpiers ch'ei disponibels, il liug dil seracass e la navigaziun a quel, il material necessari, sco era la posiziun dils vehichels. Cunzun per persunas ch'ei buca cudischadas aschi bein culla geografia ed en vesta da seracass che daventan adina pli e pli complexs, ei il niev sistem in grond agid e lubescha intervenziuns pli spertas ed effectivas.

Collaboraziun 117 e 144

La collaboraziun cun la polizia e la sanitad ei danovamein vegnida intensivada. Per l'emprema gada ha giu liug in'occurrentza INSIEME a Castrisch, nua ch'ils treis partenaris da cazzola blaua ei s'entupai ensemen cun gl'Uffeci da construcziun bassa. Mintga organisaziun ei sepresentada ed ha saviu ofniar giavischs e spetgas. Tier nus en Sursassiala funcziunescha la collaboraziun fetg bein. Nus segidein cu ei fa da basegns culla polizia che ha da sbatter cun problems persunals e nus collaborein plinavon fetg stretg cul Salvament Surselva (shuttle). Era havein nus mintg'onni plirs exerchezis comunabels nua ch'il decuors dall'intervenziun vegn exercitaus. Las intervenziuns comunablas demuossan il success dalla collaboraziun.

Vehichels e material

Dus novs vehichels pil transport da material e persunas ei en producziun e vegnan furni l'emprema mesadad digl onn 2024. Plinavon posiziunescha la GVG ensemen cullas vischnaucas in auto da commando en nossa regiun. Quel stat a disposiziun agl inspectur districtual ed als assistents da meinacziun. Duront ils exerchezis savein nus medemamein far diever dil vehichel che survecha sco post da commando movibel per seracass gronds.

Cun excepziun da dus vehichels ei ussa tut ils auters vegni remplazzai ils davos 10 onns. Consequentamein ei ils cuosts da reparaturas sesbassai considerablamein. Denton vegn igl auto-scala ad haver igl onn 2025 ina revisiun obligatoria che vegn a caschunar aults cuosts.

La MGB ei actualmeins vidlunder da planisar l'intervenziun sil Pass Alpsu suenter ch'il transport dad autos ei buca pli en funcziun. Tgunsch selai quei problem slijar il pli sempel cun in camiun che sa carrar sillas rodaias. Ils emprems pass ei instradai.

Nova lescha

Suenter tschun onns eis ei finalmeins stau pusseivel d'adattar la lescha da pumpiers per tuttas vischnaucas. Era il niev concept dalla GVG ei ius en vigur. Pils pumpiers semida ton sco nuot,

denton han entgins passus saviu vegnir precisai. Plinavon ei la clav da repartiziun dils cuosts vegnida adattada.

Occurrenz specialas

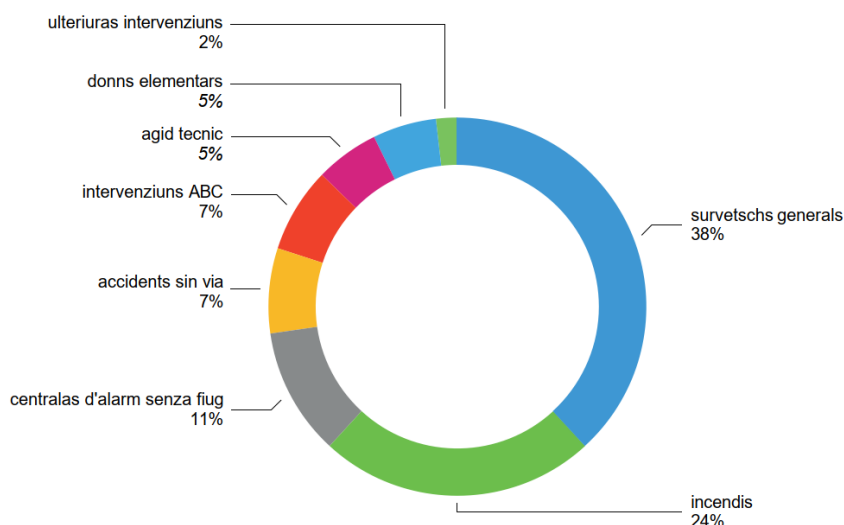
Il pumpiers vegnan visitai mintg'onn da pliras gruppaziuns: Il confirmands dalla Baselia reformada, la Giuventetgna Cadi, camps da vacanzas e scolas. Era persunas privatas visetan adina puspei nies menaschi. Il medem fagein denton era nus. Nus essan stai envidai dils pumpiers da Brüssel ed Oostende en Belgia. En quei connex havein nus era visitau la fabrica dad autoscalas a Karlsruhe.

Engraziament

Alla fin da miu rapport engraziel jeu a tuts pumpiers pigl engaschi durant il davos onn. Da tuttas uras vegnan els clamai per porscher agid a tgi ch'ei en miseria. Jeu engraziel allas instanzas politicas ed a nos partenaris per la buna collaboraziun.

A tuts pumpiers ch'ei vegni relaschai ni han bandunau nossa regiun admettel jeu in engraziament per la buna lavur prestada.

Seracass 2023 tenor procents

Agricoltura

Alp Val Giuv/Cuolm Val

Il settember 2023 eis ei stau aschi lunsch; nus havein saviu entscheiver cun las lavurs vid la tegia d'alp e dil stavel da Val Giuv. Suenter las controllas digl Uffeci d'agricultura e geoinformaziun ha quei uffeci pretendiu ina sanaziun dalla serradira hermetica dil baghetg sco era ina migliur dil terren e dalla drenascha dil stavel Val Giuv.

Las suandontas pretensiuns ein vegnidas stipuladas:

- Engrondir la puschinera (actualmein 12 m³ -> niev 80 m³)
- Construir ina pintga serenera
- Il plaz da spetga dil stavel vest sto vegnir engrondius e betunaus cun aults urs per che l'aua e la ghella sappi flessegiar ella puschinera
- Il plaz da spetga dil stavel ost vegn engrondius sin 260 m². Da niev basegna ei 2 m² per vacca. El fundament dat ei ina rasada da glera e suren ina sulada da crappa
- Las lingias existentas d'aua dil tetg e dil begl vegnan adattadas e la lingia dil local da latg vegn menada ella nova puschinera

Cunquei ch'igl ei stau in bi e liung atun, ha l'interpresa da baghegiar saviu far massa lavur avon che la neiv ei vegnida: La puschinera ei betunada ed igl Uffeci d'agricultura e geoinformaziun ha confirmau che la puschinera piardi buc ed aschia ei quella collaudada.

La platta da betun ei betunada a fin, medemamein ei la serenera pintga tschentada e cuvretga.

Sil program da lavur 2024 stattan aunc las suandontas lavurs:

- cuvierer tut las lingias el local da mulscher
- metter la sulada da crappa sil plaz da spetga ost
- autras pintgas lavurs

Aschia duessen las lavurs esser finidas sin cura ch'ei vegn cargau - circa miez zercladur - las vaccas da mulscher. Quellas novas migliurs vegnan a caschunar midadas pils responsabels dall'alp. Il metter ora la ghella vegn a dar dapli lavur, persunter san las vaccas guder in plaz da spetga ulivau e schetg.

Alp Tschamut/Maighels

Era sill'alp Tschamut havein nus entschiet a far entginas renovaziuns vid la tegia Crest Stavlaz. Ei targeva en aua (humiditad) e las miurs anflavan adina puspei ina ruosna per entrar en tegia. Las lavurs han entschiet la primavera, las preits dado ein vegnidas "stuppadas", aschia che las miurs pon buca viaden pli. Endadens ei vegniu cavau ora il tschaler e mess da niev crappa da sulada. Entuorn la tegia ei vegniu costruiu da niev in conduct d'aua da sfundrada. Il proxim pass fuss la renovaziun interna. Igl ei impurtont da mantener bein tut las tegias e las renovaziuns ston succeder tenor basegns. Aschia savein nus porscher alla fumeiglia d'alp in standard adequat al temps.

Uniun center sursilvan d'agricultura

L'Uniun center sursilvan d'agricultura s'engascha per l'agricultura locala, in turissem persistent, per ina veta culturala ella regiun e per l'educaziun ambientala da nos affons.

Igl onn 2023 ha l'uniun organisau 11 occurrenz culturalas ed informativas per la populaziun a Mustér ella "Stiva Salaplauna" ed entuorn "l'Academia Vivian". Per gruppas organisescha l'uniun visetas ella stalla, eveniments da caschar ni crear sez products da latg per far l'agricultura pli enconuscenta als visitaders.

Sper quei retscheiva l'uniun era gruppas ni scolas a Stagias tier l'Academia Vivian per scolar davart la natira. Gl'onn 2023 han 1402 persunas visitau gl'areal dalla Salaplauna ni l'Academia Vivian a Stagias.

Stiva Salaplauna a Mustér

Igl onn 2023 han tut en tut 723 persunas visitau ina dallas 25 occurrenz en la Stiva Salaplauna. Tschun occurrenz ein vegnidas organisadas dil Center Sursilvan d'agricultura, denter auter ina sera da referat cun Martin Candinas ni in brat da vestgadira. L'uniun ha saviu render a tscheins las localitads dalla Salaplauna 14 ga a persunas ni instituziuns externas per occurrenz ni sesidas. Gl'onn 2023 han giu liug 5 turas a Salaplauna cun rodund 80 persunas.

Academia Vivian

Era igl onn 2023 ha l'Uniun center sursilvan d'agricultura purschiu in program da stad ella tegia d'uau Academia Vivian a Stagias sin 1600 m.s.m. L'uniun ei responsabla pil menaschi dalla tegia d'uau Academia Vivian. Ella organisescha occurrenz culturalas ed informativas sco era il program da kino "Cinema d'uau" ed ei responsabla per las affittaziuns dall'Academia Vivian.

Il Cinema d'ual ha giu liug per la novavla ga la stad vargada. Sper il program da kino cun quater seras da film ei era vegniu organisau duront la stad 2023 ulteriuras occurrenzas cul tema "natira e cultura".

Dasperas ei l'Academia Vivian vegnida affittada 23 gadas a persunas ed instituziuns externas.

L'Academia Vivian ei stada occupada 36 dis duront la stad; quei corrispunda a biebein 680 persunas ch'han visitau la tegia d'ual.

Il rendaquen 2023 ei aschuntaus en in'annexa tier quei messadi.

1. Propostas

La suprastonza communal, en concordanza cun la cumissiun da gestiun, propona alla radunonza da vischnaunca:

- a) d'approbar il rendaquen ed il rapport annual 2023 dalla vischnaunca Tujetsch cun prender per enconuschientscha dils quens annuals 2023 dalla Residenza Dulezi SA e dalla Sedrun Disentis Tourismus SA;
- b) d'approbar il rapport dalla cumissiun da gestiun 2023 dalla vischnaunca Tujetsch;
- c) da dar scarica a tuts organs communal.

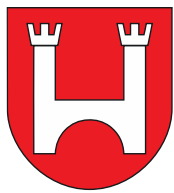
Suprastonza communal Tujetsch

President communal
Martin Cavegn

Vicepresident communal
Daniel Schmid

Vischnaunca
Tujetsch

**Approbaziun dalla revisiun parziala dalla
lescha davart l'energia alpina
dalla vischnaunca Tujetsch
(Lescha energia alpina)**

Messadi

dalla suprastanza communal per la radunonza da vischnaunca
dils 22 da matg 2024

Preziada convischina e preziau convischin

Per la tractaziun dalla fatschenta sutta metta la suprastanza communal a il suadont messadi:

1. Situaziun da partenza e ponderaziuns pertuccont la fatschenta

Il 1 da fenadur 2023 ei la nova constituziun communal entrada en vigur. Quei ha giu per consequenza ch'il cussegl da vischnaunca ei vegnius sligiau si. Per quei motiv basegna ei d'ina revisiun parziala dalla lescha davart l'energia alpina dalla Vischnaunca Tujetsch (lescha energia alpina). Treis artechels dalla lescha existenta ston vegnir adattai, numnadamein tals, nua che las cumpetenzas schischan tier il cussegl da vischnaunca. Da niev vegn il cussegl da vischnaunca remplazzau cun la radunanza da vischnaunca, numnada els artechels 13, 14 e 35. Las correcturas els artechels pertuccai ein marcadadas cun tgietschen.

Art. 13 Cussegl da vischnaunca

¹ ~~Il cussegl da vischnaunca~~ **La radunanza da vischnaunca** approbescha sin proposta dalla suprastanza communal il quen ed il rapport annual sco era l'utilisaziun dil gudogn.

² Entras l'approbaziun dil quen e dil rapport annual dat ~~il cussegl da vischnaunca~~ **la radunanza da vischnaunca** descharscha als commembers dil cussegl d'administraziun da lur responsabladad.

Art. 14 Suprastanza communal

¹ La suprastanza communal approbescha il preventiv global ed il preventiv d'investiziuns dall'energia alpina.

² La suprastanza communal s'engascha pils interess dalla proprietaria, determinescha la strategia dalla proprietaria, reveda quella periodicamein e presenta ella ~~al cussegl da vischnaunca~~ **alla radunanza da vischnaunca** per enconuschientscha. La strategia dalla proprietaria vala sco basa e directiva per l'elavuraziun dil contract da concessiun, il qual la suprastanza communal stipulescha cull'energia alpina.

³ La suprastanza communal survigilescha l'energia alpina. Oravontut dat ella directivas che vegnan applicadas sche l'energia alpina ademplescha buca ni a moda meins cuntenteivla las finamiras ch'ei cuntenidas ella strategia dalla proprietaria. La suprastanza communal ei plinavon legitimada da pretender sclariments, da prender envesta en tuttas actas necessarias sco era d'incumbensar il post da revisiun ni la cumissiun da gestiun dalla vischnaunca Tujetsch cun examinaziuns supplementaras.

Art. 35 Taxa da concessiun, calculaziun, object e subject

¹ Per astgar far diever dil fons e terren public per la construcziun ed il menaschi dalla reit per la distribuziun d'electricitad indemnisescha l'energia alpina la vischnaunca Tujetsch cun ina taxa annuala.

² La taxa annuala vegn calculada sin fundament dil quantum d'energia che vegn repartius ord la reit per la distribuziun multiplicaus cun ina tariffa da min. 0.6 raps entochen max. 2.4 raps per ura kilowat.

³ Sin fundament d'alinea 2 da quest artechel fixescha ~~il cussegl da vischnaunca~~ **la radunonza da vischnaunca** la tariffa sin proposta dalla suprastonza communal.

⁴ L'energia alpina ei legitimada da reparter quella taxa sils consumers finals. En quei cass ha ella da presentar quella taxa separadamein el quen dil consumer final tenor las determinaziuns federalas valeivlas.

2. Proposta

Ord las suranumnadas ponderaziuns propona la suprastonza communal alla radunonza da vischnaunca

d'approbar la revisiun parziala dalla lescha davart l'energia alpina dalla Vischnaunca Tujetsch (lescha energia alpina).

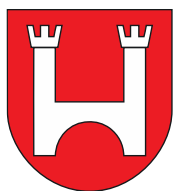
Suprastonza communal Tujetsch

President communal
Martin Cavegn

Vicepresident communal
Daniel Schmid

Vischnaunca
Tujetsch

Approbaziun dil endaquen 2023 dall'energia alpina

Messadi

dalla suprastonza communal per la radunonza da vischnaunca
dils 22 da matg 2024

Preziada convischina e preziau convischin

Per la tractaziun dalla fatschenta haveis vus retschiert separadamein il rapport annual cul rendaquen 2023 dall'energia alpina en vossas casadas. Nus supplichein vus da prender per enconuschientscha tal.

1. Proposta

La suprastanza communal propona alla radunonza da vischnaunca:

- a) **d'approbar il rendaquen e rapport annual 2023 dall'energia alpina cun prender per enconuschientscha il rapport digl organ da revisiun:**
- b) **d'approbar l'utilisaziun dil gudogn dall'energia alpina ella summa da frs. 2'680'056.00 che preveda:**
 - **ina conderschida alla vischnaunca Tujetsch da frs. 300'000.00;**
 - **ina attribuziun allas reservas legalas da frs. 30'000.00;**
 - **ed in transport sil niev quen dall'energia alpina da frs. 2'350'056.00;**
- c) **da dar scarica al cussegl d'administraziun dall'energia alpina.**

Suprastanza communal Tujetsch

President communal
Martin Cavegn

Vicepresident communal
Daniel Schmid

Vischnaunca
Tujetsch

**Votaziun consultativa pertuccont
igl engaschi dalla suprastanza communal
e dall'administraziun communal
en favur dil project "Casti da Putnengia"**

Messadi

dalla suprastanza communal per la radunonza da vischnaunca
dils 22 da matg 2024

Preziada convischina e preziau convischin

Per la tractaziun dalla fatschenta suttametta la suprastanza communal a il suadont messadi:

1. Situaziun da partenza e ponderaziuns pertuccont la fatschenta

La radunonza da vischnaunca ha decidu ils 6 da december 2023 a caschun dalla tractaziun dil preventiv 2024 pertuccont la contribuziun dalla tuor da Putnengia sco suonda:

“La radunonza da vischnaunca decida cun 55 vuschs gie, 36 vuschs na ed 8 abstenziuns da strihar il project da baghegiar la tuor da Putnengia cun total cuosts da frs. 585'000.00 ed entradas da frs. 300'000.00 per igl onn 2024 ed entradas da frs. 285'000.00 igl onn 2025 ord il preventiv.”

Sin fundament dallas duas brevs da lecturs ella Tuatschina nr. 4 dils 23 da fevrer 2024 da Bruno Berther, Rueras ed ella nr. 6 dils 8 da mars 2024 da Tumaisch Valier, Camischolas ha la suprastanza communal sin fundament dil giavisch da Tumaisch Valier priu posiziun e publicau quella ella Tuatschina nr. 8 dils 19 d'avrel 2024.

Sco quei che Bruno Berther e Tumaisch Valier dilucideschan cunterfa la suprastanza communal alla decisiun dalla radunonza da vischnaunca egl agir cun sustener il Forum cultural Tujetsch, per tuttina saver realisar il project dil casti da Putnengia. La radunonza da vischnaunca duei en ina votaziun consultativa decider schebein la suprastanza communal duei vinavon sustener il Forum cultural Tujetsch cun lavurs administrativas (en fetg pintga rama) ni sche la suprastanza communal duei surschar quei dil tuttafatg alla suprastanza dil Forum cultural Tujetsch. Per clarificaziun: Il sustegn munta en quei connex buca entras in sustegn finanziel pils cuosts da baghegiar, mobein sulettamein cun sustener pintgas lavurs administrativas. Quella damonda vegn fatga era sche la cumpetenzza d'in engaschi schai en maun dalla suprastanza communal. La suprastanza communal giavischa en quei grau in decisiun.

Suadont la posiziun davart la suprastanza communal:

1. Tuor da Putnengia

La suprastanza communal ha ils davos onns orientau pliras gadas a caschun da biaras radunonzas da vischnaunca ed era els messadis davart l'idea e l'intenziun da segidar cul Forum cultural Tujetsch per finalmein realisar ina tuor da Putnengia.

L'idea era da saver realisar ina tala a caschun dalla fiasta da 600 onns Ligia Grischa, cun quei ch'igl avat Pieder de Putnengia ei staus in dils meriteivels che han renovau ed extendiu la Ligia da Glion 1424 a Trun ed aschia fundau ina nova Ligia Grischa. Pieder de Putnengia ei aschia ina

personalitad centrala da gronda muntada per nies cantun. Ils organisaturs da quella fiasta han susteniu quell'idea e l'inauguraziun dalla tuor fagess part dalla gronda fiasta che ha liug uonn 2024. Il project dalla reconstrucziun resp. dalla erecziun d'in casti / d'ina tuor da Putnengia vegn gia persecuitaus dil Forum cultural Tujetsch dapi igl onn 2002 – pia gia dapi 22 onns. Plirs projects ein vegni elaborai e tuts han fatg naufragi, damai che la lubientscha da baghegiar era buca avon maun e plinavon era pervia dalla finanziaziun.

Cun la tuor da Putnengia retschevess la vischnaunca da Tujetsch era in object da cultura che protegess las restonzas e representass la historia dalla val e fuss in'identificaziun cun la Cadi ed il cantun Grischun. Ella tuor informassan tablas sur dalla historia da Tujetsch, sur dil pievel tuatschin e lur destin da quei temps. La tuor fuss in liug da sentupada per indigens sco era per hosps. Sin la quarta plattafuorma dess la tuor la pusseivladad da veser l'entira val encunter damaun. La suprastonza communal ei dalla ferma perschuasiun che l'erecziun dalla tuor da Putnengia fuss ina schanza unica e fuss da realisar aunc igl onn da fiasta 2024.

Saver finanziaziun ozildi projects culturals ei ina gronda e stunclentusa lavur. Quei havein nus viu tier la realisaziun dil Archiv cultural Tujetsch. Senza donaziuns da privats e d'instituziuns publicas fuss ei buca stau pusseivel da saver realisar in tal project. Mo grazia a breigias nunstunclentusas e gronda lavur da persunas privatas, ha la finanziaziun saviu vegnir garantida. Uonn vegn il project finalmein realisau ed il pievel tuatschin sa esser loschs da quella gronda ed impurtonta ovra.

Impurtont da saver ei che «crowdfunding», quei vul dir il rimnar daners, funcziunescha sulettamein sur fundaziuns ni uniuns culturalas. Fundaziuns ni instituziuns che sustegnan projects culturals dattan ina donaziun mo ad ina fundaziun ni uniun culturala – pia tier nus al Forum cultural Tujetsch. Ina vischnaunca survegn buca donaziuns culturalas. Per quei motiv vegn igl archiv cultural realisau dil Forum cultural Tujetsch, era sche la vischnaunca ha susteniu quei project cun total frs. 675'000.00. Igl ei previu da surpender quei stabiliment suenter la realisaziun ed introducziun dil menaschi entras la vischnaunca. Ensemen cul Forum cultural Tujetsch vegn la vischnaunca a luvrar ora in contract da prestaziun per il menaschi el futur.

La medema intenziun havein nus tier la realisaziun dalla tuor da Putnengia. Il Forum cultural Tujetsch ha cun igl agid dall'administraziun communal gia fatg gronda lavur per recaltgar daners per quei project. Entgins pagamenti ein gia vegni fatgs sil conto da banca dil Forum cultural Tujetsch ed ulteriuras donaziuns ein vegnidadas attestadas. Sco per exempel ha la fundaziun «Dätwyler Stiftung» dad Altdorf sincerau ina summa da frs. 30'000.00. Quei succeda sulettamein sur contacts persunals dallas persunas engaschadas.

Cunquei ch'il temps era s'avanzaus ha la suprastonza communal vuliu sustener il Forum cultural Tujetsch cun dar ordavon ina contribuziun unica ella summa maximala dil project per saver entscheiver cun las lavurs aunc la primavera 2024 e directamein reducir quella contribuziun cuntinuadamein cun las summas dallas donaziuns che vegnan visadas directamein sil conto dil Forum cultural Tujetsch.

Entras quei agir ei il Forum cultural Tujetsch il patrun dil baghetg e survegn aschia era las donaziuns. Aschia havess la vischnaunca saviu reducir sia contribuziun entochen frs. 0.00.

Resumau havess la vischnaunca aschia funcziunau sco prefinanziadra. Las donaziuns havessen reduciu la contribuziun enteifer dus onns sin frs. 0.00 – pia havess quei project custau nuot alla vischnaunca.

Sin fundament dalla decisiun dalla radunonza da vischnaunca ha il Forum cultural Tujetsch informau ella Tuatschina nr. 3 dils 9 da fevrer 2024 sco suonda:

«Tuor da Putnengia: Informaziun – sclariment – precisaziun

Dapi igl onn 2002 persequitescha il Forum cultural Tujetsch l'erecziun d'ina fuorma da tuor da lenn ellas miraglias dallas ruinas dil casti da Putnengia, antruras in edifeci nobel dils signurs de Putnengia. Las autoritads communalas vulan accentuar e festivar era en Tujetsch ils 600 onns Ligia Grischa. Per quei motiv han els surpriu ord mauns dil Forum cultural Tujetsch la mira d'ina erecziun d'ina tuor da lenn, d'ina vart in segn historic, da l'otra vart ina purschida turistic-culturala e tuor panoramica. Da niev ei vegniu planisau la tschunavla versiun d'ina tuor. La finanziaziun duei succeder cun agid da benefactors, sponsurs ed instituziuns. La planisaziun e l'erecziun resta en mauns dalla suprastonza communal. Cun l'erecziun digl Archiv cultural Tujetsch fuss ei als responsabels dil Forum cultural Tujetsch buca stau pusseivel da tgirar duas plazzas da baghegiar. Ord vesta ch'il recaltgar las finanzas sefa pli levamein per in'uniun, han ils responsabels da vischnaunca dumandau il Forum cultural Tujetsch per quei sustegn e duvrar nossa uniun per quei intent. Bugen vein nus dau suatientscha, persequitein nus sco uniun gia varga 20 onns in tal project.

La radunonza da vischnaunca dils 6 da december 2023 ha renviu il project dalla tuor da protecziun a Putnengia. La suprastonza communal aveva planisau da dar al Forum cultural Tujetsch ina contribuziun unica da frs. 585'000.00 ed el medem mument reducir quella summa en l'altezia dallas donaziuns per quei project da frs. 385'000.00 per igl onn 2024 e frs. 200'000.00 per igl onn 2025.

Per precisar:

La tuor da lenn vegn erigida pér quei mument che la finanziaziun ei garantida cumpleinamein. Il project vegn realisau senza in transfer da finanzas davart la vischnaunca. La lubientscha da baghegiar vegn publicada ella Tuatschina, cun risguard da buca periclitare la lubientscha da baghegiar per quei project davart il cantun. Entginas donaziuns pil project ein gia vegnidadas fatgas.

Forum cultural Tujetsch e suprastonza communal Tujetsch:

Cunquei che la suprastonza aveva dau in credit da projectar quei stabiliment han era ils responsabels fatg tut il pusseivel per saver realisar in tal project. Per cheu esser clars – ei schai tuttavia ella cumpetenza dalla suprastonza communal da decider davart expensas unicas per talas projectaziuns. La suprastonza communal ha da decider biaras gadas davart expensas

unicas da quell'uisa ni per sustener projects e quei adina ella summa dallas competenzas. La suprastanza communal ha ils davos onns luvrau fetg ed aschia saviu possibilitar bia bunas caussas. Cun il sustegn davart la vischnaunca han ins biaras gadas saviu segidar e motivar persunas ni uniuns per realisar lur ideas e visiuns. Quei motivescha era auters ed aschia vegn ina vischnaunca pass per pass vinavon. La suprastanza communal ei dil meini che quei ei la dretga via.

Sin las damonda da Tumaisch Valier vulein nus prender posiziun sco suonda:

Eis ei giustificau da buca respectar ina decisiun dil pievel?

La radunonza da vischnaunca ha decidu ils 6 da december 2023 pertuccont la contribuziun dalla tuor da Putnengia sco suonda:

“La radunonza da vischnaunca decida cun 55 vuschs gie, 36 vuschs na ed 8 abstenziuns da strihar il project da baghegiar la tuor da Putnengia cun total cuosts da frs. 585'000.00 ed entradas da frs. 300'000.00 per igl onn 2024 ed entradas da frs. 285'000.00 igl onn 2025 ord il preventiv.”

Sin fundament dalla decisiun eis ei stau clar alla suprastanza communal che la vischnaunca vegni buca a dar la contribuziun unica ed era buca a reducir quella cun las donaziuns. Ei stat denton vinavon liber al Forum cultural Tujetsch da realisar la tuor da Putnengia.

La posiziun (mira sura) ei stada clara ch'il Forum cultural Tujetsch emprova da realisar il project e quei cul sustegn dall'administraziun communal. Per precisar cheu claramain: La gronda lavur davart l'administraziun communal ei gia vegnida fatga cun instradar las damondas per donaziuns. Il contract dil dretg da baghegiar cul possessur dil casti, Urs Berther, ei aschilunsch avon maun. Las partidas dil contract ein Urs Berther sco possessur dil terren ed il Forum cultural Tujetsch sco utilisader dil terren. Igl Uffeci pil svilup dil territori ha buca lubiu las tualettas che eran previdas el project. Senza tualettas sesminuescha la summa pil project considerablamein.

La decisiun dalla radunonza da vischnaunca ei vegnida respectada dil tuttufatg. Tonaton eisi buca scumandau al Forum cultural Tujetsch da realisar il project sin in'otra via. Las reacziuns dil pievel ein per gronda part autras che quei che Bruno Berther e Tumaisch Valier fan valer.

Daco eis ei gia vegniu publicau la lubientscha da baghegiar enstagl la damonda da baghegiar?

La suprastanza communal ei segidada fetg cun inoltrar la damonda da baghegiar e gia ordavon ha ei duvrau biaras sedutas cun igl Uffeci per il svilup dil territori, igl Uffeci dalla tgira da monuments sco era cun igl Uffeci dil survetsch archeologic. Vitier ha la polizia da fiug fatg grondas ed essenzialas pretensiuns ch'il project ha stuiu vegnir adattaus da rudien, quei oravontut vid la construcziun endadens e vid las fatschadas. Suentar biaras midadas dil project, sco era caussas che han stuiu vegnir abolidas, sco per exempel las tualettas, eis ei reussiu da survegnir la

lubientscha da baghegiar. La damonda da baghegiar che la vischnaunca da Tujetsch ha inoltrau ei gia vegnida publicada ella Tuatschina nr. 19 dils 29.09.2023.

La lubientscha ei vegnida dada al Forum cultural Tujetsch ed ei vegnida publicada ella Tuatschina nr. 3 dils 09.02.2024.

Per era esser clars en quella caussa: Ins fuss stai ualti stupids da buca far tut il pusseivel per finalmein inaga recaltgar ina lubientscha da baghegiar e da buca tuttina finalisar la lubientscha e quei era suenter la radunonza da vischnaunca. Schebein il project sa ussa vegnir realisaus dil Forum cultural Tujetsch ei in'otra caussa.

Vegn ei buca surduvrau ils dretgs dad in'instituziun independenta?

Quella damonda ei buca bein capeivla. La suprastonza communal vesa sia lavur sco sustegn. Nies engaschi schai adina egl interess public e segir buc egl'interess individual.

Tgi vegn si pils cuosts, inclusiv las lavurs dallas autoritads e dall'administraziun, en cass ch'ei reusseschi buca da recaltgar in import necessari per realisar il project?

Sco gia delucidau sura schai ei ella cumpetenzza dalla suprastonza communal da decider tgei projects che vegnien inizialisai e tgei projects che vegnien activai cun surdar incumbensas d'elavurar ina studia da realisabladad ni in preproject. Per era esser cheu clars: Ils cuosts dall'administraziun communal schein cheu en ina fetg pintga rama.

Partenent las suranumnadas ponderaziuns selubin nus da dumandar la radunonza da vischnaunca, schebein la suprastonza communal ed ils collaboraturs dall'administraziun communal duein sustener la suprastonza dil Forum cultural Tujetsch cun pintgas lavurs administrativas per saver realisar il project dil casti da Putnengia.

2. Proposta

La suprastonza communal propona alla radunonza da vischnaunca:

da dar suatientscha al giavisch d'engaschi administrativ dalla suprastonza e dall'administraziun communal per saver realisar il project dil casti da Putnengia.

Suprastonza communal Tujetsch

President communal
Martin Cavegn

Vicepresident communal
Daniel Schmid

Vischnaunca
Tujetsch

Decisiun pertuccont l'invitaziun futura allas radunonzas da vischnaunca

Messadi

dalla suprastanza communal per la radunonza da vischnaunca
dils 22 da matg 2024

Preziada convischina e preziau convischin

Per la tractaziun dalla fatschenta sutta metta la suprastanza communal a suadont messadi:

1. Situaziun da partenza e ponderaziuns pertuccont la fatschenta

La suprastanza communal ha l'obligaziun d'elavurar per mintga fatschenta in messadi, aschia che las vischinas ed ils vischins survegnien las informaziuns necessarias e sappien aschia far in meini bein fundau.

En gl'artichel 34 letra b) alinea 2 ei descret: "Davart tractandas da pli gronda muntada elavura la suprastanza communal in messadi. Quel vegn mess a disposiziun ad uras als votants ed allas votantas a scret ni silla pagina d'internet dalla vischnaunca."

Gest la tractaziun dil quen e dil rapport annual dalla suprastanza communal cuntegn biaras ed impurtantas informaziuns necessarias. Quei caschuna mintgamai in messadi da gronda dimensiun.

Ils cuosts per squitschar ils messadis e per tarmetter quels en mintga casada ein fetg aults e savessen vegnir reduci considerablamein. Tier la discussiun davart tgei documents ed informaziuns ch'il messadi dalla tractaziun dil quen annual duei cuntener e tgei che duei en futur vegnir tarmess cun la posta, ei la suprastanza communal vegnida tier la conclusiun ch'ei fussi meglier da tarmetter sulettamein l'invitaziun cun indicar las tractandas e da possibilitar a mintga vischina ed a mintga vischin da:

- a) vegnir per il messadi e las annexas en fuorma stampada sin canzlia communal ni;
- b) da saver retrer ils medems documents dalla pagina d'internet.

La suprastanza communal ei dil meini che quei basegni ina decisiun formala dalla radunonza da vischnaunca.

2. Proposta

La suprastanza communal propona alla radunonza da vischnaunca:

- a) da tarmetter el futur en mintga casada sulettamein l'invitaziun alla radunonza da vischnaunca cun l'indicaziun dallas tractandas;
- b) da mintgamai publicar l'invitaziun el fegl official dalla Vischnaunca Tujetsch (gest sco entochen da cheu);
- c) da possibilitar a mintga vischina ed a mintga vischin da saver retrer il messadi en fuorma da pupi sin canzlia communal;
- d) e da publicar il messadi online silla pagina d'internet dalla Vischnaunca Tujetsch.

Suprastanza communal Tujetsch

President communal
Martin Cavegn

Vicepresident communal
Daniel Schmid